

Skolgång för nyanlända elever

EXEMPEL OCH INSPIRATION FRÅN KOMMUNER

Skolverket

Sveriges
Kommuner
och Landsting

Skolgång för nyanlända elever

EXEMPEL OCH INSPIRATION FRÅN KOMMUNER

Upplysningar om innehållet:
Åsa Ernestam, asa.ernestam@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2015

ISBN: 978-91-7585-268-3

Foto: Anette Andersson/AA Fotograf, Rickard L Eriksson, Maskot Bildbyrå AB, Felipe Morales,
Casper Hedberg, Maria Rosenlöf, Joakim Bergström

Produktion: Kombinera

Tryck: LTAB, juni 2015

Förord

De senaste åren har antalet nyanlända elever i den svenska skolan ökat. Nästan alla kommuner har tagit emot fler nyanlända elever än tidigare. För att stödja och bidra till utveckling av mottagandet genomförde Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och Skolverket en gemensam satsning under 2014. Ett tiotal kommuner med stor erfarenhet av mottagande av nyanlända elever erbjöd sig att dela med sig av kunskaper och erfarenheter till andra kommuner. Kommunerna som deltog i satsningen har olika styrkor och utmaningar i sitt mottagande som de har delat med sig av.

Det här inspirationsmaterialet består av intervjuer som SKL har genomfört med ett antal kommuner som beskriver hur de arbetar med frågor som rör mottagande och nyanlända elevers lärande. Det handlar bland annat om arbetsformer för att kunna möta barn och ungdomar oavsett bakgrund. Innehållet och de slutsatser som dras i texterna svarar intervjupersonerna självständigt för. Sammanställningen av intervjuerna är gjord av Åsa Ernestam, utredare på SKL.

Kommunernas mottagande, organisation och arbetssätt behöver vara i ständig utveckling, inte minst för att det allmänt sett tar längre tid för nyanlända elever att nå skolans mål än för elever som är födda i Sverige. Utgångspunkten är att kommuner har mycket att lära av varandra, även om alla behöver utgå från sina egna förutsättningar. Vi hoppas därför att detta material ska ge inspiration till fortsatt utveckling.

Stockholm i juni 2015

Per-Arne Andersson
*Chef för Avdelningen för utbildning
och arbetsmarknad*

Pia Enochson
Chef för Utvecklingsavdelningen

Sveriges Kommuner och Landsting

Skolverket

Innehåll

- 7 Inledning
- 9 Kapitel 1. Ett mottagande av hela familjen (Kristianstad kommun)
- 15 Kapitel 2. Nyanlända på fler skolor (Helsingborgs stad)
- 21 Kapitel 3. Bättre introduktion till både skola och samhälle (Linköpings kommun)
- 27 Kapitel 4. Förstärkt beredskap på skolorna (Södertälje kommun)
- 31 Kapitel 5. Centralt stöd till skolorna (Västerås stad)
- 35 Kapitel 6. Vägen till inkludering (Västerås stad)
- 41 Kapitel 7. Framtida mål skapar motivation (Södertälje kommun)
- 49 Kapitel 8. Flexibilitet och samverkan kring eleverna (Mölnåls stad)
- 55 Kapitel 9. Nya strategier för kortutbildade (Örebro kommun)
- 63 Kapitel 10. Fjärrundervisning driver på utveckling (Uppsala kommun)
- 69 Kapitel 11. Fjärrundervisning – för elevernas bästa (Kramfors kommun)

Inledning

Det här inspirationsmaterialet bygger på intervjuer med personer i kommuner, såväl på förvaltningsnivå som på skolnivå. Här finns exempel på hur några kommuner har valt att organisera mottagandet av nyanlända elever och hur de arbetar för att ge dem så goda förutsättningar som möjligt för lärande och skolgång. Det handlar om att möta barn och ungdomar oavsett ålder, skolbakgrund och social situation.

Intervjupersonerna ger sin egen bild av vad de tänker är viktiga förutsättningar för ett bra mottagande och nyanlända elevers lärande. Det handlar om bland annat studiehandledning, undervisning i svenska som andraspråk och lärarnas kompetens att undervisa språk- och kunskapsutvecklande. En del kommuner som inte lyckas rekrytera modersmåls lärare och studiehandledare i alla språk väljer istället att köpa fjärrundervisning.

Några intervjuer handlar om själva mottagningsverksamheten, från första kartläggningen av elevernas kunskaper till hur eleverna väljer eller fördelas mellan skolor samt övergången mellan förberedelseklass och ordinarie klass. Andra texter beskriver hur kommunen kan skapa individuella lösningar för sent anlända elever i gymnasieåldern.

Flera intervjupersoner framhåller studie- och yrkesvägledningens betydelse för nyanlända elever. Några beskriver också stödet från förvaltningsnivå till skolorna.

Intervjupersonerna beskriver såväl nuläge som aktuella utvecklingsbehov. Det är ett utvecklingsarbete som ständigt pågår och där nya utmaningar blir synliga.

Och som Mats Jensen, rektor på Nybyggeskolan i Västerås säger:

– Som rektor kan du inte ha så mycket större utmaning än att arbeta med inkludering av nyanlända.

Ett mottagande av hela familjen

Kristianstad kommun har en central mottagningsenhet för nyanlända barn och ungdomar och deras familjer. Där arbetar olika yrkesgrupper med bland annat kartläggning och information.

Samlat mottagande i fyra veckor

– Det är bra för oss att få möta hela familjen och ta ett helhetsgrepp. Man har kommit nya i samhället och landar in i en trygg miljö.

Kristian Nilsson är enhetschef på Slussen, Kristianstad kommuns mottagningsverksamhet för nyanlända familjer med barn i åldern 1–19 år, sedan februari 2015. Han berättar att verksamheten bygger på att barn och ungdomar deltar tillsammans med minst en av vårdnadshavarna fyra förmiddagar i veckan under en period av fyra veckor. Målet är att de ska få en likvärdig introduktion inför att barnen och ungdomarna börjar i förskola eller skola.

Slussen startade 2009 som ett samverkansprojekt mellan Integrations- och arbetsmarknadsförvaltningen och Barn- och utbildningsförvaltningen. Sedan 2011 är det en permanent verksamhet i barn- och utbildningsförvaltningens regi. Det som Kristian Nilsson framför allt tycker har utvecklats sedan Slussen startade är kartläggningsarbetet.

Olika yrkesgrupper i mottagandet

På Slussen arbetar förskollärare, lärare, socionomer, skolsköterska och tolkar. Förskollärarna möter barnen i förskoleåldern och deras föräldrar och gör en pedagogisk kartläggning. Lärarna gör en pedagogisk kartläggning

och bedriver viss undervisning. Den pedagogiska kartläggningen visar vilka kunskaper, kompetenser och förmågor barnen och ungdomarna har. Som utgångspunkt i kartläggningen används kunskapskraven och det centrala innehållet i kursplanernas olika ämnen. Undervisning i svenska som andraspråk påbörjas direkt på Slussen.

Personalen på Slussen får också möjlighet att bilda sig en uppfattning om familjen och vilket stöd den behöver. Socionomerna för samtal med barn, ungdomar och föräldrar. De gör en social kartläggning då de tar reda på familjens bakgrund och livssituation, vad familjen har varit med om, orsaker till att de lämnat sitt land, erfarenheter av skolgång samt eventuella behov av stöd och rådgivning.

Slussens verksamhet ska också ge vårdnadshavarna förståelse för bland annat föräldraskap, förskole- och skolkultur i Sverige. Socionomerna har informationstillfällen med nyanlända familjer då de informerar föräldrarna om det svenska samhället, förskola, skola, sjukvård, stress och trauma, barnuppfostran, ungdomstiden, socialtjänst, förbudet mot barnaga och våld i hemmet. Föräldrarna får med tolkhjälp möjlighet att samtala och jämföra med sitt hemland.

Skolsköterskan genomför hälsosamtal, hälsokontroller och vaccinationer. Kristian Nilsson berättar att han nu för samtal med skolläkaren om att utveckla den medicinska insatsen på Slussen.

Överlämning till mottagande förskolor och skolor

Inför avslutningen på Slussen bokas ett möte med mottagande förskola eller skola där familjen också är med. Där går först förskolläraren eller läraren på Slussen igenom kartläggningens resultat muntligen med de från mottagande förskola/skola. Därefter får mottagande förskollärare/lärare träffa barn och förälder tillsammans med socionomen, förskolläraren eller läraren från Slussen. Dokumentationen överlämnas efter godkännande av vårdnadshavarna.

Slussens kartläggningar ger förskolor och skolor förutsättningar att planera en individuellt anpassad start för barn och ungdomar. Den största utmaningen är, enligt Kristian Nilsson, de mottagande skolornas användning av de kunskaper som kartläggningen på Slussen ger. Det finns bra rutiner för överföring av informationen, men det är olika hur skolorna använder sig av kartläggningen. Han konstaterar att eleverna snabbare skulle kunna börja i ordinarie klass om skolorna utgick mer från kartläggningen i planeringen av undervisningen.

De allra flesta elever börjar i förberedelseklass. En del elever får undervisning i flera ämnen i ordinarie klass direkt, men inte tillräckligt många, tycker Kristian Nilsson. Detta är något som han ser som ett utvecklingsområde.

Förberedelseklasser finns inom de olika skolområdena i kommunen, men inte på alla skolor. Det innebär att eleven kan bli placerad på en skola, men först få gå på en annan skola där det finns en förberedelseklass. Eleven slussas successivt över från förberedelseklassen till en ordinarie klass. Därefter kan eleven börja i en klass på en annan skola där hen fått sin ursprungliga skolplacering, något som kan underlättas om avstånden mellan skolorna är korta.

Vikten av studiehandledning

Kristian Nilsson konstaterar att Kristianstad kommun i stort sett har tillgång till lärare i de modersmål som behövs. Det vanligaste modersmålet bland nyanlända elever i kommunen är arabiska. Somaliska förekommer också, men är inte alls lika vanligt.

Han framhåller betydelsen av studiehandledning. Rektorerna ansöker hos den centrala modersmålsenheten i kommunen om studiehandledning och modersmålsundervisning. Eleverna tilldelas en timmes studiehandledning per vecka, men om det finns fler elever med samma modersmål på samma skola innebär det mer studiehandledningstid. Kristian Nilsson, som tidigare var rektor, upplever att de nyanlända eleverna behöver mycket studiehandledning. Eftersom många elever hade arabiska som modersmål kunde hans skola ha en heltidsanställd lärare i arabiska, något som skapade avsevärt bättre möjligheter för eleverna.

Segregation

Den 10 mars 2015 publicerade Dagens Nyheter en artikel om att segregationen i Sverige har ökat de senaste 20 åren. Jämfört med 1991 har den etniska segregationen ökat mest i kommuner som Kristianstad, Örebro och Linköping. Ökningen i Kristianstad kommun beskrivs som närmast exceptionell.

Kristian Nilsson konstaterar att boendesegregationen förstärks i skolan. De nyanlända eleverna är ojämnt spridda mellan skolorna i kommunen. De flesta går i skolor i ett förortsområde och i ett centralt område i kommunen.

– Det är en onödigt stor koncentration av nyanlända elever på vissa skolor. Det handlar om förberedelseklassernas placering.

Han tycker att eleverna borde spridas till fler skolor och säger att det fria skolvalet inte fungerar i praktiken för de nyanlända eleverna. Familjerna får information om att de kan välja skola, men eleverna blir ändå anvisade plats i förberedelseklass på en skola. Under det första året brukar ingen av eleverna nyttja det fria skolvalet, men därefter är det några. Inga av de nyanlända eleverna väljer i nuläget fristående skolor.

– Vi behöver få föräldrarna att göra aktiva val.

Utmaningar och utvecklingsbehov

Kristian Nilsson ser ett behov av att öka likvärdigheten i mottagandet av nyanlända elever på skolorna. Han upplever att kunskaperna på skolorna om hur nyanlända elevers lärande kan stödjas varierar. Slussen kommer därför att utveckla sitt stöd till de mottagande skolorna.

– Det är mycket upp till varje rektor att organisera stödet. Det är mest utvecklade rutiner på de skolor som tar emot flest nyanlända elever.

De utvecklingsbehov Kristian Nilsson ser när det gäller nyanländas skolgång i kommunen handlar både om förberedelseklasserna och de ordinarie klasserna. Han tycker att övergången mellan förberedelseklass och ordinarie klass fungerar olika bra på skolorna. En viktig förutsättning är att skolan utgår från de enskilda elevernas kunskaper och förutsättningar. Kristian Nilsson understryker att skolan inte får behandla nyanlända elever som ett kollektiv.

– Det behövs en ökad likvärdighet på skolorna i stödet till nyanlända och i studiehandledning. Tiden i förberedelseklass måste minska och det behövs mer undervisning i alla ämnen. Det är för mycket av bara svenska i förberedelseklassen.

Kristian Nilsson anser att det behövs någon som har ansvaret för att driva frågor som rör de nyanländas lärande på skolorna. Han framhåller att lärarna behöver få kompetensutveckling i språk- och kunskapsutvecklande arbetsätt för att bättre kunna undervisa nyanlända elever. Förskolan arbetar med kompetensutveckling kring flerspråkighet och han ser att det behövs något motsvarande i grundskolan. De viktigaste förutsättningarna för nyanlända elevers skolgång handlar enligt Kristian Nilsson om lärarnas kompetens, språkstöd på modersmålet och bemötandet av eleverna.

– Språk- och kunskapsutvecklande arbetsätt, studiehandledning och höga förväntningar. Det krävs organisation för detta på varje skola.

Fritid och sommarlov

Kristian Nilsson säger att kommunen är snabb med att få ut föräldrarna i sysselsättning som sf eller praktik. Det innebär att nyanlända elever får tillgång till fritidshem. Ibland väljer rektorerna att ge eleverna plats i fritidshem utifrån elevens eget behov, för att det är gynnsamt med socialt samspel och att det bidrar till språkutvecklingen. Han tycker också att kommunen lyckas relativt bra med att involvera nyanlända pojkar i fritidsaktiviteter, men är sämre på att få med flickorna.

Sedan tio år tillbaka har eleverna som går i årskurserna 3 till 9, och som varit på Slussen under året deltagit i något som kallas Språkträdgården de två första veckorna på sommarlovet. Det är en heldagsverksamhet där barnen genom olika fritidsaktiviteter och skapande verksamhet får fortsätta träna

svenska språket. Erfarenheterna av Språkträdgården är mycket positiva. Sommarlov i tio veckor är ett problem eftersom barnen inte får någon språkträning under den tiden, konstaterar Kristian Nilsson.

Nyanlända på fler skolor

Helsingborgs stad har infört screeningtester på mottagningsenheten, som nyligen har ändrat organisation och arbetssätt. Nyanlända elever tas emot på fler skolor än tidigare.

– År 2010 kom det lika många nyanlända elever som det kommer på en månad nu. Men det har funnits en vilja att bereda plats. Alla rektorer har öppnat upp och alla har förstått vikten av att hjälpa till.

Birgitta Jönsson som är rektor på Söderskolan och teamchef på Välkomsten, den centrala mottagningsenheten, är nöjd med att så många skolor har tagit emot nyanlända elever i Helsingborgs stad. Hon säger att eleverna snabbt kan börja på en skola, trots att antalet nyanlända elever har ökat betydligt.

Välkomsten – ny mottagningsenhet

Sedan mars 2015 har Helsingborgs stad en ny organisation för mottagande av nyanlända elever. På Välkomsten genomförs ett introduktionssamtal med elev och vårdnadshavare och det görs en kartläggning av elevernas skolbakgrund. Vårdnadshavarna informeras om det svenska skolsystemet och förväntningarna på dem. De deltar också i ett samtal i föräldragrupp.

– Vi visar Skolverkets film om det svenska skolsystemet. Det finns möjlighet att ställa frågor. Vi talar om demokratibegreppet och vad det betyder i skolan – att eleverna kan påverka.

I teamet på Välkomsten ingår, förutom Birgitta Jönsson, lärare i svenska som andraspråk och två resurspersoner – en arabisktalande och en som talar dari. Tillsammans fungerar de som ett språkligt och kulturellt stöd. Flera modersmåls lärare från Modersmålsenheten är också involverade i mottagandet av nyanlända elever.

Alla grundskoleelever tillbringar två veckor på Välkomsten. Förutom kartläggning och information får eleverna också lära sig vanliga vardagsfraser på svenska. Nyanlända ungdomar i gymnasieåldern vistas fyra veckor på Välkomsten. De får också information om fritidsaktiviteter och föreningslivet samt blir, på olika sätt, introducerade i vad Helsingborgs stad har att erbjuda i form av kultur och fritid.

Screeningtester i kartläggningen

Nyanlända elever i Helsingborgs stad får göra ett antal tester som en del i kartläggningen av deras kunskaper. De gör ett språktest i sitt modersmål och ett av Skolverkets diamanttester i matematik, ett test som inte kräver att eleven kan läsa och skriva på svenska. Därutöver får de göra ett skolordstest som har utvecklats i samarbete med forskaren Eva-Kristina Salameh. Skolordstestet används för att fånga elevernas förståelse av begrepp som är vanligt förekommande i bland annat läromedel i SO- och NO-ämnena. Testen görs med hjälp av modersmållärare som översätter begreppen. Resultaten visar i vilken omfattning eleverna har fått undervisning i dessa ämnen samt på vilken nivå.

Om eleven har läst engelska görs också ett läsförståelsetest i ämnet. Helsingborgs stad utvecklar för närvarande även ett test för nyanlända gymnasieelever i syfte att bedöma deras muntliga färdigheter i engelska.

Elevernas resultat på testerna förs in i ett digitalt verktyg som många skolor i Helsingborgs stad har. Det digitala verktyget ingår i den arbetsmodell som kallas DigiLys och som används för att analysera elevernas lärmiljö. De skolor som inte arbetar med DigiLys får en skärmbild av elevens resultat. Testresultaten förs över till mottagande skola tillsammans med övrig information i samband med överlämningsamtalen. Resultaten underlättar för skolan att anpassa undervisningen utifrån de nyanlända elevernas förkunskaper.

Ljiljana Milic Pavlovic är specialpedagog och arbetar i analysteamet för DigiLys och är engagerad i arbetet med screeningtesterna av nyanlända. Tillsammans med henne och andra resurspersoner, exempelvis Skoldatateket, är införandet av det digitala verktyget på Välkomsten en förutsättning för en snabbare och säkrare placering inom den ordinarie skolverksamheten. Hon understryker vikten av att eleverna får möjlighet att visa sina kunskaper, även om de inte kan svenska. Samarbetet med modersmållärarna är nödvändigt för att få reda på elevernas kunskaper.

– Eleverna måste få visa sina kunskaper på det starkaste språket så att de inte behöver stå still i kunskapsutvecklingen.

Välkomsten har överlämningsamtal med elev, vårdnadshavare och mottagande skola. Från skolan deltar mentor eller rektor. Birgitta Jönsson framhåller betydelsen av överlämningsamtalet där läraren får information om eleven, både skolbakgrund, förkunskaper och sådant som exempelvis traumatiska erfarenheter som läraren behöver känna till.

Klasstillhörighet direkt

Birgitta Jönsson berättar att de nyanlända eleverna sedan oktober 2014 får en tillhörighet direkt i en ordinarie klass. Eleverna och vårdnadshavarna får information om olika skolor i staden och har möjlighet att välja. Att eleverna tas emot på många olika skolor har minskat den segregeringseffekten. I nuläget går det nyanlända elever på 24 skolor och bland dem finns även fristående skolor.

Birgitta Jönsson säger att en del skolor har inrättat förberedelseklasser där eleverna får särskild språkstimulans, till exempel extra svenska i 6–8 veckor, för att sedan fasas ut till ordinarie klasser på heltid. På de skolor där eleverna integreras direkt finns tillgång till lärare i svenska som andraspråk och studiehandledning på modersmålet. Skolorna får handledning av ambulera lärare i svenska som andraspråk från Välkomsten.

De viktigaste förutsättningarna för att nyanlända elever ska uppnå kunskapskraven och utvecklas så långt som möjligt handlar enligt Birgitta

Jönsson bland annat om tidig klasstillhörighet, studiehandledning och skolans arbetssätt. Att de direkt blir inskrivna och får tillhöra en klass motverkar utanförskap. De finns med på raster och luncher tillsammans med sina klasskamrater från första skoldagen.

Birgitta Jönsson säger att det är viktigt att läraren förbereder de andra eleverna på att de kommer att få en ny kamrat i klassen. Hon framhåller också betydelsen av att läraren har kunskap om elevens skolbakgrund, visar intresse för vad eleven kan och lyfter fram det så att eleven kan känna sig stolt.

Hon upplever att spridningen av de nyanlända eleverna på skolorna har fungerat bra och att den även har haft positiva effekter.

– Lärarna är positivt överraskade. De upplever att eleverna har ett driv, att det är nyfikna elever. En del elever med god skolbakgrund har höjt ribban i klassen och bidragit till ökad motivation.

Sent anlända elever

Birgitta Jönsson märker att många nyanlända elever är otroligt studiemotiverade. När det gäller elever som kommer till Sverige i tonåren underlättar det att många av dem kan engelska. Hon konstaterar också att många av de som kommer i sjuan, åttan och nian kan skolorden på sitt modersmål och att det är gynnsamt när de ska lära sig begreppen på svenska. De elever som har bristande skolbakgrund och kommer sent till Sverige får istället lära sig skolorden direkt på svenska.

Efter kartläggningen börjar de nyanlända eleverna i gymnasieåldern på språkintröduktion. I dagsläget är det bara en skola som har språkintröduktion men till hösten kan det komma att bli fler.

Kompetensstöd till skolorna

Birgitta Jönsson berättar att skolorna har varierande beredskap att ta emot nyanlända elever, men att teamet på Välkomsten erbjuder utbildning för lärare och skolledare. Det handlar både om föreläsningar och kortare utbildningar. Lärare från olika skolor har också möjlighet till erfarenhetsutbyte med varandra. De har träffar där de kan ställa frågor och diskutera det som rör de nyanlända elevernas skolgång. På första träffen kom det många lärare och det fanns en oro när eleverna togs emot på fler skolor. Nu tycker hon att oron har minskat, men att lärarna fortfarande är bekymrade över nationella prov och betygsättning av elever som varit kort tid i Sverige.

På en del skolor har lärare och rektorer gått kurser i genrepedagogik, något som Birgitta Jönsson framhåller som positivt. Hon understryker också betydelsen av att alla ämneslärare har ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt, att de förtydligar det de säger med olika ord.

Birgitta Jönsson säger att Helsingborgs stad har god tillgång till modersmåls lärare och studiehandledare. Hon berättar att de i nuläget 67 modersmåls lärarna träffas en morgon varje vecka för att föra pedagogiska diskussioner och få fortbildning i läroplanen samt betyg och bedömning. Det bidrar till högre kompetens, men hon konstaterar samtidigt att de fortfarande har olika förutsättningar på skolorna. Alla modersmåls lärarna har iPad och laptop men lokalerna och tillgången till digitala hjälpmedel ute på skolorna är varierande.

Birgitta Jönsson framhåller betydelsen av studiehandledning på modersmålet och att det finns ett bra samarbete mellan lärarna och studiehandledarna. Detta har utvecklats på de skolor som har lång erfarenhet av att ta emot nyanlända elever, men behöver fungera bra på fler. Det är en viktig förutsättning för att nyanlända elever ska få goda möjligheter för sin kunskapsutveckling.

Bättre introduktion till både skola och samhälle

Linköpings kommun arbetar med både kartläggning och ämnesintroduktion. Syftet är att nyanlända elever ska få bättre förutsättningar för sin fortsatta skolgång.

Mottagningsenheten

– Det finns inget rätt och fel.

Det konstaterar Lars Rejdne, barn- och ungdomschef i Linköpings kommun, när det gäller kommunens centrala mottagningsenhet för nyanlända elever. Syftet är att eleverna ska få ett likvärdigt mottagande och introduktion i den svenska skolan, att de ska bli aktiva samhällsmedborgare och att familjerna involveras, säger Linda Castell som är projektledare.

– Det tar max 3–4 dagar innan eleverna kommer till oss. Det är samma mottagning för barn från förskoleklass till år nio.

Ur elevernas perspektiv är det viktigt att de får samma förutsättningar som andra, att det görs en gedigen kartläggning som lyfter styrkor och förmågor, att de får ämnesintroduktion och att de får rätt stöd tidigt. Detta ökar möjligheterna för måluppfyllelse och delaktighet.

På mottagningsenheten sker inskrivningssamtal med telefontolk. I samband med det samtalet får eleven och vårdnadshavarna frågor om bland annat skolbakgrund, vilka språk de talar och om barnets allmänna hälsotillstånd. Under samtalet får de också information om det svenska skolsystemet.

Linda Castell berättar om de senast förändringarna i arbetssätt och organisation som ska leda till att eleverna snabbt kommer vidare i sin kunskapsutveckling.

– Vi upptäckte att inte alla elever nådde målen och inte utvecklades som de skulle. Tanken är att vi ska jobba lite mer förebyggande. Att vi ska stötta alla på ett mer medvetet sätt och anpassa bättre efter deras behov och förutsättningar redan från start.

Hälsokartläggning

På mottagningsenheten finns det en skolsköterska som träffar alla nyanlända elever och genomför en hälsokartläggning, som bland annat omfattar en obligatorisk syn- och hörselkontroll. Mottagningsenheten kan också se till att elever med psykisk ohälsa får kontakt med den flyktingmedicinska enheten i Norrköping.

Kartläggning och ämnesintroduktion

En viktig del i mottagningsenhetens arbete är att kartlägga elevernas kunskaper och färdigheter inför deras fortsatta skolgång, framhåller Linda Castell.

– Vi skapade en enhet där vi kunde möta upp eleverna och göra en kartläggning och ta reda på deras styrkor och utvecklingsmöjligheter.

På mottagningsenheten påbörjas en pedagogisk kartläggning för att synliggöra styrkor och förmågor hos eleverna. Kartläggningen görs av koordinatörer som är utbildade lärare i svenska som andraspråk och övriga ämnen. De har kompetens att undervisa i alla skolår och mångårig erfarenhet av att arbeta med nyanlända. Även modersmålslärare och studiehandledare är delaktiga i kartläggningen och det finns tillgång till språklig kompetens i de flesta språk. I nuläget talas ett 50-tal språk i Linköpings kommun, men bland de nyanlända är arabiska och somaliska de vanligaste. Ett syfte med kartläggningen är att bekräfta eleverna, få dem att känna ett värde i kunskaper och erfarenheter de redan har samt skapa motivation.

– Det är viktigt att lyfta styrkor även hos de elever som inte har gått i skolan. De får känna en glädje i det de har med sig.

Linköpings kommun har tagit fram ett omfattande material för att kartlägga elevernas kunskaper inom olika ämnesområden. Lars Rejdnell berättar att kartläggningsmaterialet har köpts in av ett par hundra kommuner.

På mottagningsenheten får eleverna också ämnesintroduktion. Då kartläggs elevernas kunskaper kopplat till ämnena och en förförståelse byggs upp. En del elever har till exempel aldrig tidigare varit delaktiga i laborationer i kemi, prövat på slöjd eller hem- och konsumentkunskap, berättar Linda Castell.

– Vi bygger upp en grund för att eleverna ska gå stärkta in i skolgången. Vi vill också fokusera på eleven som helhet.

Eleverna får undervisning i alla ämnen från första dagen och stöd i ämnena istället för anpassad studiegång. Linda Castell konstaterar att detta arbetssätt ökar deras motivation.

Börja skolan

Eleverna tillbringar 2–8 veckor på Mottagningsenheten innan de börjar på en skola, antingen i en internationell klass eller i en ordinarie klass beroende på sina förutsättningar. Eleverna väljer oftast en skola i det område där de bor. Skolorna i dessa områden har ofta en högre andel nyanlända elever och får så kallad demografiersättning.

För att överlämning mellan mottagningsenheten, de internationella och de ordinarie klasserna ska fungera bra har kommunen anställt processtödjare placerade under rektor. De är länken mellan mottagningsenheten och skolan. Processtödjaren följer med eleven ut på studiebesök på skolan. Den mottagande läraren får del av kartläggningen någon vecka innan eleven börjar i klassen. Processtödjaren stöttar läraren bland annat i hur hen kan fördjupa kartläggningen och anpassa undervisningen utifrån den, arbeta språk- och kunskapsutvecklande samt hur studiehandledningen bäst organiseras.

Nytt ersättningssystem

Tidigare placerades eleverna i internationella klasser på skolor i andra områden än där de bodde. Eleverna bussades till vissa skolor för att de skulle blandas med svenska elever, berättar Lars Rejdnell.

– Sedan röstade de med fötterna och bytte till en skola i närområdet.

Han konstaterar att kommunen då valde att organisera om, att anpassa sig istället för att styra hela processen. Den 1 januari 2015 införde Linköpings kommun ett nytt ersättningssystem där skolorna får en särskild ekonomisk ersättning för varje nyanländ elev de tar emot, vilket bidrar till att det blir lättare att sprida eleverna på fler skolor, både kommunala och fristående.

Den ekonomiska ersättningen varierar beroende på faktorer som bland annat elevernas ålder och föräldrarnas utbildningsbakgrund. Skolorna får högre ersättning för äldre elever som har föräldrar med låg utbildningsbakgrund. Lars Rejdnell säger att det kan bidra till att rektorerna blir mer angelägna om att ta emot och behålla de nyanlända eleverna på sin skola. I nuläget har 25 procent av de nyanlända eleverna föräldrar som är analfabeter.

– Med en ”ryggsäck med pengar” blir det bättre spridning.

Samhällsintroduktion

Linda Castell berättar att en del elever blir sittandes hemma på fritiden. När de är ute är de ofta bara utomhus i området där de bor. Mottagningsenheten arbetar för att barn och ungdomar ska bli aktiva medborgare och få fler möj-

ligheter. Många har till exempel aldrig tidigare åkt kollektivtrafik eller rulltrappa. Genom ett projekt med samhällsintroduktion får de lära känna kommunen och pröva på olika fritidsaktiviteter. Projektet bidrar till att barn och ungdomar får något att göra på kvällar, helger och lov.

Samhällsintroduktionen vävs ihop med icke-timplanebundna aktiviteter i skolan. Lars Rejdnell berättar att kommunen har satsat 3 miljoner kronor extra per kommunedel för att skapa en samlad skoldag med icke-timplanebundna aktiviteter och föreningsmedverkan. Det innebär att eleverna kan vara kvar på skolan i aktiviteter mellan kl. 14.30 och 17.00. Det gynnar särskilt de flickor som inte tillåts gå i väg på fritidsaktiviteter sedan de kommit

hem efter skolan. Eleverna säger själva att dessa aktiviteter tillhör den viktigaste delen av skoldagen. Då känner de sig delaktiga. Fritidsaktiviteter och föreningslivet bidrar till att eleverna känner sig som en del i ett sammanhang och får möjlighet att ägna sig åt sina intressen.

Föräldrainformation

Sedan augusti 2014 erbjuder Linköpings kommun via Mottagningsenheten alla föräldrar till nyanlända elever föräldrainformation. Då får de kunskaper om svensk skola på sitt modersmål och en förförståelse för vad elevens skolgång innebär för dem som föräldrar, hur de kan stötta sitt barn och vad som krävs av eleverna i skolan. Därutöver finns det möjlighet att delta i föräldrautbildningar på olika språk, säger Linda Castell

– Det är viktigt att man arbetar med ett interkulturellt förhållningssätt och att man får föräldrar som har förförståelse.

Utvecklar samverkan med socialtjänsten

Lars Rejdnell berättar att skolan behöver stärka samverkan med socialtjänsten. Därför har utbildningsförvaltningen anställt sociala koordinators understödda rektorerna på tre skolor. De utgör en länk mellan socialtjänsten och skolan och erfarenheterna av deras arbete är positiva.

Förskolan är nästa steg

Kommunen vill nu också få kontakt med de nyanlända familjer som enbart har förskolebarn, berättar Lars Rejdnell. Utbildningsförvaltningen har därför fått i uppdrag att genomföra uppsökande verksamhet riktad till familjer som har barn i åldern 3–5 år, barn som är hemma med en förälder och inte ges möjlighet till språkutveckling i svenska. Lars Rejdnell understryker att kommunen måste hitta dem mycket tidigare. Familjecentralen planerar att i samarbete med landstinget anställa så kallade processtödare som kan etablera kontakter med familjerna. Uppdraget syftar till att erbjuda barnen förskola mellan kl. 9.00 och 13.00 för att de ska få en bättre språklig grund innan de börjar i förskoleklassen.

Förstärkt beredskap på skolorna

Södertälje kommun har ett högt mottagande av framför allt arabisktalande elever. Kommunen har valt att organisera mottagandet så att fler skolor tar emot nyanlända elever och kan ha ökad beredskap för elever från samma språkgrupp.

Arabisktalande elever på fler skolor

I augusti 2013 införde Södertälje kommun en ny modell för nyanlända arabisktalande elever från Syrien, Irak och Egypten i årskurs 5–9. Den innebär att eleverna fördelas mellan fler skolor i kommunen. Göta Sandin som är chef för Modersmålsenheten i Södertälje kommun beskriver fördelarna med organisationen.

– Det blir en fördelning av arabisktalande elever i kommunens centrala skolor och inte bara till den skola i området där familjerna får bostad. Det ger också arbetsro och kontinuitet för de skolor som tar emot under en viss period. Det är ett gemensamt ansvar som fördelas och inte bara läggs på en skola i ett visst område.

Tidigare placerades eleven på skolan i det område som familjen anlände till. Då blev det en stor grupp arabisktalande på en och samma skola. Göta Sandin säger att skolorna som då tog emot många arabisktalande elever inte hade möjlighet att förbereda sig och hinna rekrytera tillräckligt många lärare och studiehandledare.

Syftet med den nya organisationen var att förbättra undervisningen för arabisktalande nyanlända elever. Kartläggningen av elevens kunskaper genomförs av utvalda lärare på skolan enligt kommunens riktlinjer. Eleven får också studiehandledning i den omfattning som hen behöver.

Centralt mottagande och samtal

Det första mottagandet av en nyanländ elev sker centralt i kommunen. En modersmåslärare i arabiska ansvarar för det första samtalet med eleven och vårdnadshavarna. Samtalet handlar om bland annat ursprungsland, andra länder familjen bott i, familj, barnens ålder, skolbakgrund, vilka språk barnen kan samt hur barnen mår och trivs.

Syftet med samtalet är att familjen och eleven ska känna sig välkommen till Södertälje kommun. Familjen får en kontaktperson som de kan vända sig till och information om att det finns stöd att få för dem som till exempel haft traumatiska upplevelser. Vid samtalet får modersmåsläraren också veta om det finns barn i familjen med funktionsnedsättning.

Vårdnadshavarna får information om skolplikten och deras ansvar för elevens skolgång. Läraren går igenom Skolverkets broschyr om nyanlända i skolan och delar ut den på arabiska samt framhåller vikten av samarbete mellan hem och skola.

Erbjudande om skola

Efter det första mötet erbjuds eleven plats på de skolor som har särskild beredskap och extra resurs för nyanlända arabisktalande elever i årskurs 5–9.

– Det är några skolor i taget som har särskild beredskap. De förväntas ta emot cirka 30 elever, därefter står ytterligare skolor beredda. En målsättning är att fördela ansvaret på fler skolor inom kommunen.

Skolorna organiserar mottagandet av 30 elever under en termin, vilket innebär att de har två – tre extra lärartjänster. Det finns tillräckliga lärarresurser i modersmål och studiehandledning. Dessutom finns det en ansvarig lärare som är utsedd för att genomföra kartläggningen av elevens kunskaper och färdigheter.

Göta Sandin berättar att vårdnadshavarna är nöjda med erbjudandet om skola även om de oftast vet genom släktingar som redan är bosatta i Södertälje att de har rätt att välja skola. Men det viktigaste för dem är att deras barn får en skolgång av god kvalitet, det stöd och den hjälp som behövs.

– Vi rekommenderar att eleven fullföljer en termin och att eleven sedan kan välja en ny skola. De flesta nyanlända elever går kvar på samma skola som de börjat på.

Detta innebär att en del nyanlända elever går på skolor i andra områden än där de bor, ibland i områden där det inte finns så många nyanlända elever. För resorna får eleven "busskort" av mottagande skola för hela terminen.

För nyanlända elever från förskoleklass till årskurs 4 gäller närhetsprincipen, men med flexibilitet och hänsyn till om det finns syskon i skolåldern.

Elever i gymnasieåldern börjar på den gymnasieskola i kommunen som har språkin introduktion. Modersmåls läraren som tar emot för det första samtalet i kommunen bokar möte med gymnasieskolan.

Samma modell för andra språk

Samma modell för mottagandet har utvecklats när det gäller nyanlända elever med thailändska som modersmål på en skola. För elever med polska och litauiska som modersmål är modellen under utveckling. Göta Sandin framhåller att det sociokulturella perspektivet är viktigt.

– Att samla elever från samma språkgrupp på samma skola gör att lärarresursen och elevstödet utökas bland annat i studiehundledning eftersom de ambulerande modersmåls lärarnas restid minimeras. Eleverna har tillgång till "sina lärare" under hela dagen.

Skapar modell för mottagande i förskolan

När det gäller förskolan håller Södertälje kommun på att skapa en strukturerad samtalsmodell för mottagande av nyanlända barn i förskoleåldern. Modersmåls lärare ska alltid delta vid ett mottagningsamtal.

Ständig utvärdering

Göta Sandin understryker vikten av att lyssna på elever och vårdnadshavare för att få veta om organisationen fungerar bra. Modellen för mottagande av arabisktalande familjer utvärderas varje termin.

– Vi måste vara uppmärksamma på att organisationen håller hög kvalitet. Utvärderingen med vårdnadshavare och elever är A och O.

Hon framhåller att det görs ständiga uppföljningar av elevernas kunskapsutveckling som en självklar del i läraruppdraget.

– Det är viktigt att organisationen är flexibel och att lärarnas kompetens är hög inom området undervisning av nyanlända elever.

Centralt stöd till skolorna

Västerås stad har en central mottagningsenhet där kartläggningar görs. De mottagande skolorna får stöd för att bättre kunna främja lärandet hos nyanlända elever.

Maria Ruth är chef på Centrum för tvåspråkighet i Västerås stad sedan augusti 2014. Hon berättar att Västerås stad omorganiserade mottagandet och introduktionen av nyanlända elever vid årsskiftet 2014/2015. Anledningen till den förändrade organisationen var att svara upp mot förslagen i *Utbildning för nyanlända elever Mottagande och skolgång Ds 2013:6*. Det handlade om tiden i förberedelseklass och elevernas tillgång till undervisning i alla ämnen.

Rektorerna kan köpa modersmålsundervisning och studiehandledning till sin skola från Centrum för tvåspråkighet där kommunens modersmåls lärare och studiehandledare är anställda. Västerås stad har god tillgång till modersmåls lärare och studiehandledare på de flesta av elevernas modersmål. Skolorna kan "hyra in" lärare i ett språk i den omfattning de behöver, vilket ibland innebär på heltid.

En första kartläggning

På Centrum för tvåspråkighet finns Origo, som erbjuder alla nyanlända barn och ungdomar i åldern 1–19 år i Västerås stad information om förskola, grundskola och gymnasieskola. Där träffar en kurator och två legitimerade lärare varje elev tillsammans med vårdnadshavarna.

På Origo görs en första pedagogisk kartläggning som ligger till grund för klass- och årskursplacering innan eleven väljer skola. Den fortsatta kartläggningen görs sedan i förberedelseklassen eller ordinarie klass.

Västerås stad har tagit del av Linköpings kommuns kartläggningsmaterial. De har även tagit fram texter på svenska som har översatts till elevernas modersmål för att testa deras läs- och skrivförmåga. Eleverna får läsa texten och en tolk ställer frågor om innehållet. Sedan skriver eleverna en sammanfattning av texten. Origo har också påbörjat ett arbete med att utveckla ett taluppfattningstest.

På Origo görs även en psykosocial kartläggning och bedömning. Kuratorn träffar alla nyanlända elever och får därigenom veta om eleven till exempel behöver remitteras till barn- och ungdomspsykiatri, barn- och ungdomshabilitering eller synpedagog.

– Efter kartläggningen genomförs ett möte på Origo. Då pratar vi med familjen och berättar om olika aktörer/skolor. Sedan får eleven och familjen välja skola. I vissa fall kan vi ge rekommendationer utifrån behov av till exempel alfabetisering.

Lågstadieeleverna integreras direkt i ordinarie klasser sedan augusti 2014, men på två skolor har det startats introduktionsgrupper för nyanlända elever.

Förberedelseklasserna

När det gäller elevernas val av skola har kommunen ändrat strategi. Förut rekommenderade Mottagningsenheten en lämplig skola för eleven, men det brukar inte ske numera.

De flesta nyanlända elever börjar i förberedelseklass på den skola de väljer. I förberedelseklass går de mellan 6 månader och 1,5 år, berättar Maria Ruth.

– Idag tittar man på i vilka ämnen eleven kan delta i undervisningen i ordinarie klass. De fasas ut i allt fler ämnen.

Lärarnas förståelse och kunskaper

Hon anser att de viktigaste förutsättningarna för att eleverna ska klara kunskapskraven och utvecklas så långt som möjligt handlar om lärarnas kompetens och det stöd eleverna får.

– Att lärarna har förståelse och kunskaper om hur det är att lära på ett annat språk och att de har höga förväntningar på eleverna. Att man låter eleverna fortsätta att kontinuerligt utveckla sina ämneskunskaper.

Maria Ruth berättar att hon har varit ute på skolorna och föreläst om språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt och svenska som andraspråk. Boken *Språkinriktad ämnesundervisning* (av Maaïke Hajer och Theun Mesringa) har diskuterats i arbetslag. Rektorererna är engagerade och det blir bra pedagogiska diskussioner.

– Jag tycker att jag har väldigt god kontakt med rektorerna. Jag får många mejl med frågor och träffar rektorerna åtminstone varannan vecka.

Rektorerna tar kontakt med Centrum för tvåspråkighet och ställer frågor om vilket stöd nyanlända elever behöver och kulturella skillnader som kan vara viktiga att ta hänsyn till.

– Det finns ambitioner hos rektorerna att lära sig. Vi har ett nära samarbete med rektorerna och de efterfrågar studiehandledning.

Viktigt att inte kategorisera

Efter omorganisationen finns det en viss oro bland lärare för att förberedelseklasserna på skolorna ska fungera alltför olika. I nuläget träffas lärarna i svenska som andraspråk och arbetslagsledarna i förberedelseklasserna regelbundet för att säkerställa likvärdigheten.

Den största utmaningen för kommunen i mottagandet av nyanlända elever är enligt Maria Ruth att ta sig tid att se varje individ och dess förmågor.

– Att man inte kategoriserar – att man inte klumpar ihop eleverna. Det är elever med olika behov. Analfabeter är olika och kan ha goda kunskaper och förmågor trots att de inte har gått i skolan.

Vägen till inkludering

Nybyggeskolan i Västerås stad har förberedelseklassen Globala studion. Där får eleverna ämnesundervisning och ges förutsättningar för att slussas ut i ordinarie klass.

Mats Jensen är rektor på Nybyggeskolan, en 6–9-skola med i nuläget 700 elever, i Västerås stad. Sedan höstterminen 2012/13 är han också rektor för förberedelseklassen, vilket innebär att hans skola var först i kommunen med att ta över detta ansvar. Tidigare var det Centrum för tvåspråkighet som ansvarade för förberedelseklassen där Nybyggeskolans nyanlända elever gick, medan den fysiska placeringen var på en annan skola. Mats Jensen berättar att han var angelägen om att skolan skulle få ta det fulla ansvaret för undervisningen av de nyanlända eleverna.

– Jag tjatade till mig det här. Det viktiga är att eleverna får gå på den skola som är i närområdet. Det handlar framför allt om en social inkluderingstanke.

Han konstaterar att det i likhet med i andra kommuner finns en viss segregation i Västerås stad, men att det inte finns några direkta planer på att försöka få till en spridning av de nyanlända eleverna mellan skolorna. Eleverna i Västerås stad omfattas av närområdesprincipen och har en garanterad plats på sin kommunala hemskola.

Mats Jensen berättar att skolan blev tillsynad av Skolinspektionen för ett år sedan och fick beröm för arbetet i Globala studion, som förberedelseklassen kallas på skolan. Skolinspektionen pekade också på utvecklingsmöjligheter för rektor att ta tag i, till exempel inkludering och språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Mats Jensen säger att skolan arbetar mycket utifrån inkluderingstanken, att varje elev ska vara ”en viktig spelare” och bli en del i ett sammanhang.

– Sättet vi valt att arbeta på gynnar elevernas utveckling. Vi ser bland annat jättestora sociala vinster.

Globala studion

När de nyanlända eleverna kommer till Nybyggeskolan börjar de i Globala studion samtidigt som de får plats i en ordinarie klass. Vid det första mötet tas den nyanlända eleven och dess vårdnadshavare emot av en lärare och en studiehandledare eller tolk. Eleven får också träffa andra elever och bekanta sig med skolans lokaler. Därefter placeras eleven i studion rent fysiskt.

Mats Jensen säger att den kartläggning som görs på Origo bara ytligt fångar upp skolbakgrund, läskunnighet, vilka ämnen eleven har läst och elevens familjesituation. I Globala studion görs en mer djupgående kartläggning.

– Vi försöker skanna av varje elevs kunskaper. Det handlar om en balans mellan fort och noggrant. En ordentlig kartläggning tar åtminstone två månader. Att djuploda i kunskaper och färdigheter.

Idag finns ungefär 40 elever i Globala studion med tillgång till två lokaler. Under våren kommer den flyttas till en större lokal, där lärarna får möjlighet att samla samtliga elever för gemensamma genomgångar och arbeta tätt tillsammans. I anslutning till lokalen finns ett par grupprum. Det finns 2,5 lärartjänst i svenska som andraspråk och två heltidsanställda studiehandledare, en i arabiska och en i somaliska, i studion. Skolan köper in studiehandledning i de mindre språken. Dessutom kommer ämneslärare till studion och undervisar i matematik, SO, NO och engelska. Studiehandledaren i arabiska är behörig att undervisa i biologi, vilket ger en ytterligare dimension för elever med arabiska som modersmål. Eleverna ges ämnesundervisning från första dagen och Mats Jensen understryker betydelsen av detta:

– Även när det gäller dessa elever ska vi ha höga, men realistiska förväntningar. Det är vårt uppdrag att de ska klara kunskapskraven. Därför är ämnesundervisning av pedagogerna i Globala studion viktigt.

Arbets sättet i Globala studion är i ständig utveckling. Han säger att skolan lyssnar på eleverna, frågar vad som fungerar bra och mindre bra samt vad de nya eleverna tycker att de behöver. Lärarna för ständiga diskussioner och kommer med nya och spännande idéer om arbetsformerna.

I förberedelseklassen möts elever med mycket varierande bakgrund och förutsättningar. Mats Jensen nämner att vissa elever aldrig fysiskt har varit i en skola eller ens fått undervisning i ett flyktingläger. Därför känner de inte alls till de sociala koderna i skolan. Många nyanlända elever kan inte heller simma. Därför går eleverna i Globala studion till simhallen en gång i veckan för att få simundervisning. Detta kan ibland vara en känslig fråga av religiösa skäl och det kan behövas en dialog med vårdnadshavarna. Skolan framhåller betydelsen av att kunna simma, kursplanens krav på simkunnighet, det mänskliga perspektivet och hälsoperspektivet.

Utslussningen till ordinarie klass

Hur mycket eleverna undervisas i Globala studion beror på i vilken omfattning de klarar av att delta i undervisningen i ordinarie klass. Ämnesläraren säger till när eleven nått en viss nivå i ett ämne och kan tillgodogöra sig den ordinarie undervisningen. Utslussningen till ordinarie klass sker i perioder som finns inlagda i arbetslagens kalendrar, till exempel fem tillfällen under våren. Då kan lärarna i Globala studion förbereda ämneslärarna som tar emot.

Utslussningen sker i ett eller flera ämnen alternativt i alla ämnen så snart eleven kan tillgodogöra sig undervisningen i ordinarie klass. Mats Jensen berättar att rutinerna för utslussningen har utvecklats för att få bättre och snabbare överlämning. Om lärarna är förberedda så känner eleven sig mer välkommen.

– Förut gick det för snabbt. Det var inte bra för eleven och arbetslaget.

Kompetens och förståelse

Mats Jensen betonar att eleverna måste vara trygga för att kunna lära. De måste få visa goda färdigheter utifrån kurs- och läroplan på sitt språk. Sedan får skolan arbeta vidare med svenska språket.

– Alla våra elever är lika mycket värda. Alla ska känna sig välkomna, möta höga förväntningar, bli sedda och lyssnade på.

Han säger att det måste finnas en bred förståelse för eleverna och de utmaningar som de och skolan ställs inför. Därför har i stort sett hela kollegiet fått utbildning i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Förut kunde det hända att lärarna sade att ”eleven kan för lite” när eleven skulle börja i ordinarie klass. Mats Jensen märker att bristen på förståelse nu har minskat drastiskt i kollegiet. Totalt finns det 4,5 lärartjänst i svenska som andraspråk på skolan fördelade mellan olika arbetslag. I de ordinarie klasserna får eleven också studiehandledning i viss mån, men skolan satsar på mest studiehandledningstid i Globala studion.

Mats Jensen talar om betydelsen av att se språket i alla ämnen, skolspråket kontra vardagsspråket. Han konstaterar att det inte bara gynnar nyanlända elever att lyfta nyckelord och begrepp i den ordinarie klassen.

– Alla elever förstår inte skolspråket och vet till exempel inte att begreppet volym kan ha mer än en betydelse.

Även elevhälsans olika yrkesgrupper på skolan (skolsköterska, specialpedagog, kurator och studie- och yrkesvägledare) har fått fördjupade kunskaper om nyanlända elever. Skolsköterskorna tar emot nyanlända för samtal och Mats Jensen försöker se till att uppdatera elevhälsopersonalens kunskaper.

Han berättar också att studie- och yrkesvägledaren har en särskilt viktig roll på skolan. Studie- och yrkesvägledaren kartlägger elevens färdigheter, tar reda på hur eleven tänker, vilka mål och utmaningar hen har och vad skolan kan göra. Studie- och yrkesvägledaren träffar dem individuellt tillsammans med tolk om behov finns, men kan också träffa eleverna i grupp om de har samma modersmål.

Mats Jensen betonar att skolan arbetar för alla elevers rätt till utbildning oavsett om de kan svenska.

– Till exempel förra året hade vi en elev från Kina. Han hade god skolbakgrund. Han klarade betygen i alla ämnen utom i svenska som andraspråk efter ett år. Han kunde visa sina kunskaper med stöd av en studiehandledare.

Inkludering

Mats Jensen tycker att den största utmaningen är inkluderingen av de nyanlända eleverna i skolan, att minska det sociala utanförskapet. Att involvera de svenska eleverna mer är något han tycker att skolan måste bli bättre på.

Fadderskap har diskuterats, men ingenting är prövat. Skolan behöver förmå eleverna att använda svenska språket mer till vardags.

– Det är lätt att tala sitt modersmål på rasterna. En av våra tuffaste utmaningar är att få eleverna att välja bort att tala sitt modersmål med kamrater. Med detta menas inte att eleverna ska undvika att tala sitt modersmål. Vi vet att goda kunskaper på modersmålet ökar förutsättningarna att snabbare utveckla och ta till sig ett nytt språk. När eleverna är i skolan ser vi ändå gärna att de försöker använda svenskan när de kommunicerar och framförallt göra det tillsammans med svensktalande elever. Tanken med detta är att eleven snabbare tar till sig det nya språket.

Mats Jensen berättar att en del lärare är fantastiska på att fånga upp sådant som positivt knyter an till elevernas bakgrund, till exempel traditionella idrottsgrenar som eleverna kan få visa för de andra. Det ger de nyanlända eleverna positiv bekräftelse. När det gäller flickorna kan det vara en större utmaning med idrott och fritidsaktiviteter beroende på föräldrarnas inställning och om de tillåter dem att vara delaktiga.

Skolan kan göra skillnad

Mats Jensen betonar att skolan förhåller sig till skollag och läroplan, men också måste utgå från elevernas behov och fråga sig vad varje enskild elev behöver. Han beskriver de förutsättningar han ser som viktigast för att eleverna ska utvecklas så långt som möjligt.

– Skolan kan göra skillnad på så många sätt. Det handlar om synsätt och att ha höga förväntningar. Tillsammans kan vi skapa något i ett kollegium. Det går inte att ha en eldsjäl. Det ska genomsyra en hel skolkultur.

Skolorna med förberedelseklasser i Västerås stad är intresserade av mer samverkan och Mats Jensen nämner att många rektorer vill ha inspel från honom som har varit rektor för förberedelseklass längre.

– Som rektor kan du inte ha så mycket större utmaning än att arbeta med inkludering av nyanlända.

Framtida mål skapar motivation

Södertälje kommun har antagit ett strategidokument för studie- och arbetsmarknadsfrågor. På Hovsjöskolan startar arbetet med studie- och yrkesvägledning i introduktionsgruppen med ny-anlända elever.

Resväskan med yrken

Lotten Johansson presenterar sig för introduktionsgruppen, som består av 18 elever från årskurs 5 till 8, med arabiska, litauiska, polska, persiska, spanska och somaliska som modersmål. Hon beskriver vad en studie- och yrkesvägledare gör.

Lotten Johansson visar några bilder på whiteboardtavlan, det svenska utbildningssystemet, som hon kort redogör för, och en bild på några yrken. Sedan tar hon fram en gammal resväska och berättar att den innehåller saker som går att koppla till olika yrken. Hon ber eleverna komma fram två och två och tillsammans välja en sak ur väskan. Sedan ska de samtala med varandra om vilket yrke föremålet kan höra ihop med.

Ett par pojkar väljer en plastpåse med en spruta och alsollösning. Ett par flickor väljer en målarroller. Några väljer ett tangentbord, en kortläsare, en plånbok, ett kuvert med en avi, ett småbarnspussel och en sekator. De två pojkarna som har valt sekatören funderar. – Är det en tång eller vad gör man med den? Lotten Johansson och eleverna går igenom de olika föremålen ett och ett. En del kan förekomma i flera yrken och tangentbordet kan ju användas av många, till och med av bankdirektören. Whiteboardtavlan fylls med ord

på yrken såsom målare, doktor/läkare, apotekare, farmaceut, butiksbiträde, forskollärare, barnskötare, brevbärare och arborist.

En skola utan ”svenska” elever

Lotten Johansson arbetar som studie- och yrkesvägledare på Hovsjöskolan, en F–9-skola, i området Hovsjö i Södertälje kommun. I höst har hon arbetat på skolan i tre år. Hon hade starkt önskat att få arbeta på just den här skolan och trivs mycket bra.

– Jag har världens bästa jobb.

På skolan har alla elever utländsk bakgrund, merparten med sitt ursprung i ett arabisktalande land i Mellanöstern. Hovsjö har 6000 invånare och femtio procent av de vuxna saknar ett förvärvsarbete. Många elever har därför ingen naturlig kontakt med arbetslivet. Det finns en svag studietradition i hemmen – andelen vuxna med eftergymnasial utbildning är strax under 20 procent.

Lotten Johansson beskriver de utmaningar nyanlända elever på skolan ställs inför och arbetet som studie- och yrkesvägledare. Relationen till eleverna är en viktig förutsättning för att lyckas. Hon ”hejar” på eleverna och verkar ha koll på alla.

– Jag vill att alla elever ska känna mig eller åtminstone känna till mig. Då blir det mycket lättare i vägledningssamtalen.

Strategidokument i kommunen

Södertälje kommun antog 2013 strategidokumentet *Full fart mot framtiden* som handlar om studie- och arbetsmarknadsfrågor i grund- och gymnasieskola. Det togs fram av de 18 studie- och yrkesvägledarna i kommunen. Lotten Johansson berättar att dokumentet bygger på läroplanen och kunskap från vägledningsforskare samt utvecklingspsykologer.

Syftet är att skapa en gemensam utgångspunkt i grund- och gymnasieskolornas arbete med studie- och yrkesvägledning inom ett antal områden. Eleverna i grund- och gymnasieskolan ska få ökad kunskap om olika studieval, arbetsmarknadsfrågor och kommunens näringsliv. Färre elever ska göra omval eller avbryta sina gymnasiestudier och fler ska fortsätta ut i arbetslivet eller till eftergymnasiala studier. Lotten Johansson nämner att dokumentet just nu håller på att revideras och ett område som läggs till är att motverka stereotypa utbildningsval utifrån elevernas bakgrund.

Strategidokumentet har behandlats av rektorsgruppen i kommunen och det implementeras på varje skolenhet. På skolan görs en lokal arbetsplan utifrån dokumentet. Lotten Johansson framhåller att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning behöver kartläggas på varje skola med utgångspunkt i de allmänna råden.

Arbetet med studie- och yrkesvägledning börjar redan i förskoleklassen, övergången mellan grund- och gymnasieskola är central, liksom samarbetet mellan skola och arbetsliv. Specifika aktiviteter genomförs från förskoleklass och genom hela skoltiden.

Stöd till lärarna

Lärarna behöver ha ett studie- och yrkesorienterande perspektiv i sin undervisning, framhåller Lotten Johansson. Lärarna på Hovsjöskolan arbetar bra med att få in detta perspektiv i de olika ämnena, tycker hon. Men arbetet börjar delvis på nytt vid varje läsårsstart då hon brukar ha information om studie- och yrkesvägledning för alla nyanställda på skolan.

Lotten Johansson deltar regelbundet i arbetslagens möten på skolan, frågar lärarna vad de kan göra och vilket stöd de behöver. Hon försöker hjälpa lärarna att väva in studie- och yrkesvägledning i det centrala innehållet. En NO-lärares önskemål resulterade exempelvis i att en miljöinspektör bjöds in för att berätta om sitt yrke och vilken utbildning som krävs för att få det. Skolan bjuder in många olika personer som informerar om sina yrken, en del har utländsk bakgrund och några är före detta elever på skolan. De kan visa för eleverna att det går att lyckas. Skolan försöker också så mycket det går att se till att eleverna får göra studiebesök.

Lotten Johansson framhåller att ett studie- och yrkesorienterande perspektiv får bra effekt via lärarna, eftersom det är de som har den mest utvecklade relationen till eleverna. Skolverket har tagit fram ett nytt material om studie- och yrkesvägledning. Det är en film från Hovsjöskolan där bland annat läraren talar om yrken förr och nu med hjälp av boken *Mio min Mio*.

– När lärarna ser potentialen i studie- och yrkesvägledning i undervisningen – det ger en sådan kraft!

Eleverna skaffar praktikplatser

Ett viktigt led i att öka elevernas kunskaper om arbetslivet är den praktik de har under skoltiden. Eleverna i årskurs sex har en dag och eleverna i årskurs sju har två dagars praktik per läsår. I åttan och nian har eleverna en vecka vardera. Praktikplatserna ska eleverna skaffa fram själva och av 65–70 elever per årskurs är det 40 som klarar av detta. De övriga hjälper Lotten Johansson att ordna praktikplats till.

Praktiken kopplas till ett centralt innehåll i läroplanen, till exempel genus. Eleverna får uppgifter att göra före, under och efter praktiken. Det kan exempelvis handla om att ta reda på könsfördelningen bland de anställda på arbetsplatsen.

Föräldrarnas kunskaper och förväntningar

Lotten Johansson framhåller att elevernas föräldrar behöver kunskap om svensk utbildning och arbetsmarknad samt att informationen måste ges många gånger.

– Arbetsförmedlingen och Hovsjöskolan planerar ett föräldramöte tillsammans. Ett möte med föräldrar till nyanlända elever där vi informerar om utbildningssystemet och arbetsmarknaden.

Hon berättar att en del föräldrar har höga förväntningar på sina barn om vad de ska utbilda sig till, exempelvis tandläkare, om de inte själva har fått utbilda sig. Förväntningarna kan vara alltför höga och det är vanligt att eleverna inte kan uppfylla sina föräldrars önskemål. Elevernas korta tid i Sverige påverkar starkt deras möjligheter.

Att välja gymnasieprogram

Ett problem kan också vara att det ibland finns en annan syn på vissa yrken, att hantverksyrken kan ha en lägre status i elevernas ursprungsländer än i Sverige. Det är problematiskt, säger Lotten Johansson, eftersom arbetsmark-

naden för yrken som exempelvis elektriker är god i Sverige. Hon försöker hjälpa eleverna att vidga perspektiven och bidra till att de gör egna val. Lotten Johansson betonar vikten av att eleverna ser sina egna förmågor.

– Det är viktigt att eleverna utvecklar självkänedom, att de får kunskap om sina egna förmågor. Vi jobbar med föräldrarna i utvecklingssamtal.

Hon är bekymrad över den förändring av gymnasieskolan som Gyll medförde och har märkt att attityden till yrkesprogrammen påverkades negativt av att de inte automatiskt ger grundläggande behörighet till högskolestudier. Vuxenutbildningens möjligheter tycker hon är alltför begränsade idag. Det innebär att hon måste stötta eleverna att välja så rätt som möjligt från början, för att vägen annars kan bli alltför ”krumbuktig” för eleverna.

Oavsett de råd och den information eleverna får i vägledningssamtalen är det slutligen de själva som väljer vilket gymnasieprogram de söker. Lotten Johansson gjorde en sammanställning av hur niorna hade sökt i gymnasievalet inför höstterminen 2014 och presenterade den för lärarna på Hovsjöskolan i juni. Nästan 50 procent av eleverna hade sökt till ekonomiprogrammet. Ingen hade sökt till vård- och omsorgsprogrammet, trots att det skulle ge goda möjligheter till arbete. I augusti presenterade hon för kollegiet vilka program eleverna slutgiltigt hade blivit antagna till. Då var det 33 procent som hade antagits till något av gymnasieskolans introduktionsprogram.

Sommarhögskola

De elever som har möjlighet att gå gymnasieskolans högskoleförberedande program och sikta på vidare studier behöver uppmuntran att ta det steget. Lotten Johansson berättar att några elever från Hovsjöskolan ska få delta i en så kallad sommarhögskola vid Södertörns högskola under två veckor i sommar. Där får de bland annat arbeta med spel- och animationsprogram, ta del av föreläsningar och workshops samt få en bild av högskolestudier. Tidigare erfarenheter visar att elever som gått sommarhögskolan söker högskolestudier efter gymnasieskolan i högre grad än andra.

Rektors engagemang är viktigt

Lotten Johansson anser att alla skolhuvudmän behöver en plan för arbetet med nyanlända elever. I den behöver elevernas behov av studie- och yrkesvägledning särskilt beaktas. Hon understryker vikten av resursmässiga förutsättningar för studie- och yrkesvägledningen.

Hovsjöskolan har nu 585 elever och Lotten Johansson har en heltidstjänst som studie- och yrkesvägledare. Att få arbeta heltid tycker hon är avgörande för att hon ska kunna fullgöra sitt uppdrag. Hon framhåller att rektorn på skolan ser betydelsen av studie- och yrkesvägledning. Utan rimliga förutsättningar ser hon risken att studie- och yrkesvägledningen enbart skulle redu-

ceras till de obligatoriska vägledningssamtalen och anskaffning av prao- och praktikplatser. Hon betonar hur viktigt det är med en skolledning som förstår och som frågar medarbetarna om hur de arbetar med studie- och yrkesvägledande inslag i undervisningen.

”Mångkulturell” vägledning

Lotten Johansson understryker att studie- och yrkesvägledare behöver kompetens i ”mångkulturell vägledning”. Att välja utbildning och yrke handlar om så mycket mer för många elever med utländsk bakgrund än för elever med svensk bakgrund, något studie- och yrkesvägledare måste vara medvetna om. Hon framhåller vikten av kompetensutveckling för att möta behoven hos eleverna.

– Vi måste förstå att valen är annorlunda i en individcentrerad kultur än i en kollektivcentrerad kultur. I en kollektivcentrerad kultur påverkar dina val din familj och din släkt. Det påverkar hur folk hälsar på dig och vilka dina syskon kan gifta sig med.

De största utmaningarna för studie- och yrkesvägledare på individnivå är enligt Lotten Johansson att lära sig förstå, att se med ett annat kulturellt perspektiv. På systemnivå handlar det om resurser och möjligheter.

Hon säger att hon både måste ha höga förväntningar på eleverna och ge dem fakta men även icke-efterfrågad information. Det handlar om att bidra med realism utan att krossa drömmar.

En målbild för framtiden

Lotten Johansson beskriver att hennes roll mycket handlar om att hjälpa eleverna att se sina förmågor och sina framtidsmöjligheter

– Att eleverna får upptäcka att de är bra på något. Visa hur roligt arbetslivet är, att få ge tillbaka till samhället. Att visa på alternativ – att det blir deras eget val.

Hon understryker vikten av att eleverna får en målbild för sin framtid.

– Studie- och yrkesvägledning är viktig för elevernas studiemotivation och måluppfyllelse. Det är svårare att skolka och slarva med skolarbetet om man har ett mål.

Flexibilitet och samverkan kring eleverna

Mölndals stad tar emot många ensamkommande flyktingbarn, varav merparten är i gymnasieåldern. Språkintröduktion präglas av flexibilitet och individuella lösningar för att möta en heterogen elevgrupp.

Många ensamkommande ungdomar

Mölndals stad är ankomstkommun för ensamkommande flyktingbarn. Staden tar emot många nyanlända ungdomar i gymnasieåldern som placeras på HVB-boenden. Detta har bidragit till att Mölndals stad har satsat mycket på att utveckla gymnasieskolans introduktionsprogram språkintröduktion. Organisationen är utvecklad för att kunna möta en elevgrupp som är språkligt, kulturellt och utbildningsmässigt heterogen.

Utgångspunkten är att utbildningen ska utformas utifrån elevernas behov, framhåller David Nilsson som är utvecklingsledare på Utbildningsförvaltningen.

– Det är många 17-åringar med mycket liten skolbakgrund som tänker att de måste in på ett nationellt program i gymnasiet.

Han understryker att det är svårt för ungdomar med begränsad skolbakgrund som inte har en mycket snabb progression att hinna läsa in grundskolans ämnen och få behörighet till ett nationellt program i gymnasieskolan innan de fyller 20 år.

Grupper inom språkintröduktion

David Nilsson säger att det först görs en mycket begränsad kartläggning av den unges skolbakgrund. Därefter placeras eleven i en "slussgrupp" några månader där en fördjupad kartläggning görs av elevens kunskaper och erfarenheter från skola och arbetsliv.

Språkintröduktion som finns på Krokslättsgymnasiet har för närvarande 150 elever och erbjuder undervisning i tolv ämnen. Eleverna grupperas utifrån sin utbildningsbakgrund. I "slussgruppen" får eleverna en intröduktion i svenska som andraspråk. En alfabetiseringsgrupp finns för dem utan skolbakgrund. Andra grupper har undervisning utifrån kunskapsmålen i årskurs 1–3, 4–6 respektive 7–9 i elva av grundskolans övriga ämnen förutom svenska. Därutöver finns Sprint/sfi som vänder sig till ungdomar i åldern 18–20 år.

Eleverna på språkintröduktion får språkstöd på sitt modersmål i undervisningen. De största språkgrupperna är somaliska, dari, persiska och arabiska. Britt-Marie Wallhult som är samordnare på språkintröduktion och sfi berättar att eleverna får studiehandledning en timme per vecka.

Sprint/sfi ökar motivationen

David Nilsson beskriver att en del elever "tacklar av" på språkintröduktion när de upptäcker att de riskerar att inte bli behöriga till ungdomsgymnasiet. Då kan de erbjudas att delta i Sprint/sfi som är en förebyggande insats. Målet för Sprint/sfi som startade 2014 är att finna den bästa utbildningsvägen för den enskilda eleven mot vidare studier eller anställningsbarhet. Sprint/sfi bygger helt på individuella lösningar. Lärarna arbetar mycket med att ge eleverna kunskap om skolsystemet och arbetsmarknaden. Eleverna kan till exempel läsa svenska som andraspråk parallellt med att de har praktik eller går en yrkesutbildning.

Genom Sprint/sfi bröts den stora frånvaron bland eleverna, säger Mirjam Rissanen Hjorth som är studie- och yrkesvägledare. På Sprint/sfi är studie- och yrkesvägledaren mycket närvarande på grund av det finns så många olika lösningar. Hon konstaterar att detta numera är en populär utbildningsväg.

Mölnåls stad arbetar mycket med att erbjuda eleverna praktikplatser, vilket har positiva effekter på deras språkutveckling. Samtidigt får de erfarenhet av en arbetsplats i Sverige, något som kan leda vidare till ett arbete längre fram. Syftet med språkpraktiken är att eleverna ska få öva svenska, men flera har arbetat i sitt hemland, har erfarenheter som är till nytta på arbetsplatsen och är intresserade av att arbeta. De är en tillgång för arbetsgivarna under praktiken. Mirjam Rissanen Hjorth berättar att eleverna genom praktiken också får lära sig mycket som de inte får med sig i utbildningen, bland annat om sociala koder på arbetsplatser.

Ungdomarna blir motiverade när de får veta att praktiken kan vara ”en biljett till framtiden”. Praktiken bidrar till en snabb språkutveckling, att ungdomarnas studiemotivation ökar och att de förhoppningsvis snabbare kommer in på ordinarie arbetsmarknad. David Nilsson säger att praktiken gör att eleverna får intyg och erfarenheter de kan föra in i sin CV.

– Alla insatser är individbaserade. De syftar till att korta vägen till arbetsmarknaden och till självförsörjning. Sidoeffekter blir att ungdomarna stärks, får ett ökat framtidshopp och att de förstår skolkoden.

Språkpraktiken har hittills varat i alltifrån ett halvår till några månader, men tvåveckorspraktik kan bli aktuellt eftersom en del elever vill arbeta mer intensivt med svenskan i skolan.

Minst ett tillfälle per termin övar eleverna på Sprint/sfi sig på att skriva en CV och de får information om hur man söker arbete. En del lärare inom vanliga språkinstruktionen väljer också att ta upp detta i utbildningen.

Samverkan och dialog

Mölnåls stad har en operativ förvaltningsövergripande samverkan mellan Utbildnings- och Socialförvaltningen när det gäller nyanlända elever. Arbetsmarknadsenheten, som har verksamhet för ungdomar mellan 16 och 24 år, har också en central roll för eleverna. Arbetsmarknadshandläggarna ordnar praktikplatser åt eleverna på Sprint/sfi. De matchar praktikplatserna med ungdomarnas intressen och ”säljer in” ungdomarnas styrkor hos arbetsgivarna. Dessutom ger Arbetsmarknadsenheten ungdomarna kunskaper om tillvägagångssätt när man söker arbete.

För att utbildningen ska fungera bra för eleverna behövs även dialog med personer i deras närhet. Skolan har anordnat möten med HVB-boenden, vårdnadshavare och gode män. Diskussionsämnen på dessa möten har varit hur de kan stötta eleverna med läxor och vikten av att eleverna inte är frånvarande från utbildningen, berättar David Nilsson.

– Vi har nytta av att vi kan ta del av andra förvaltningar och skolor i kommunen, samarbeta med vuxenutbildningen och Modersmålsenheten, boenden, gode män och Arbetsmarknadsenheten. Det blir en bredare syn, mer en kommunal angelägenhet. Det rör fler än skolan.

Köper platser på vuxenutbildning

Att gymnasieskolan och vuxenutbildningen finns i samma lokaler underlättar mycket, framhåller David Nilsson. Gymnasieskolan köper platser på yrkesutbildningarna inom den kommunala vuxenutbildningen och kan ansöka om platser på yrkesvux för eleverna. Elevpengen kan exempelvis användas till att köpa en plats på en svetsutbildning om eleven har tidigare erfarenhet inom

det. Krokslättgymnasiet köper ibland också utbildningsplatser av kranskommuners yrkesvux, till exempel fordonsutbildning.

– Det handlar om elever som sköter skolan hyfsat och har ett tydligt mål om ett yrke.

Studie- och yrkesvägledning

David Nilsson framhåller att studie- och yrkesvägledaren har en central roll för nyanlända elever i gymnasieåldern. Mölndals stad har valt att satsa på mer studie- och yrkesvägledning för eleverna på språkinträdning och har tagit fram en arbetsplan för arbetet.

På språkinträdning träffar studie- och yrkesvägledaren ofta eleverna i grupp för att ge dem kunskaper om utbildningssystemet och då används tolk. Det ger eleverna en grund för senare individuell vägledning, berättar Mirjam Rissanen Hjorth. På Spint/sfi handlar det enbart om individuella vägledningsinsatser.

Många elever med kort utbildningsbakgrund börjar på yrkesintroduktion när de inte längre är behöriga till språkinträdning. Yrkesintroduktionen är gruppbaserad och genomförs i samarbete med arbetsplatsen. Mirjam Rissanen Hjorth berättar om Spint/Care som innebär att en vårdlärare har avsatts för att utbilda ett par elever inom en individbaserad form av yrkesintroduktion. Syftet är att de ska bli anställningsbara inom vården. Utbildningen innehåller bland annat vårdsvenska.

– Många vill jobba i vården och de vet att det finns gott om jobb där.

Mirjam Rissanen Hjorth framhåller att det kan behövas många samtal för att visa eleverna vilka möjligheter de har om de inte hinner bli behöriga att söka nationellt program när de är 19 år. Målet är att med hjälp av studie- och yrkesvägledning bedöma vilken utbildningsväg som är den bästa för den enskilde eleven mot vidare studier eller anställningsbarhet. Utifrån denna målbild utformas den individuella studieplanen.

Hon berättar att vissa elever lyckas bli behöriga till ett nationellt program på kort tid.

– En del ”raketer” förstår skolkoden och tar examen inom vuxenutbildningen eller gymnasieskolan.

Men även bland de som lyckas komma in på ett nationellt program i gymnasieskolan kan det bli tufft. Hon säger att lärarna på gymnasieskolan märker att eleverna behöver mycket stöd.

Framgångsfaktorer

För att en kommun ska kunna möta behoven hos nyanlända elever i gymnasieåldern är det viktigt att ha en organisation och ett arbetssätt med en hög grad av flexibilitet, framhåller David Nilsson.

– En flexibel organisation, ett flexibelt arbetssätt och arbetslag som accepterar detta. Det är inget traditionellt läsår.

Britt-Marie Wallhult betonar vikten av att göra individuella lösningar, eftersom elever i den här åldern har hunnit utveckla många förmågor. Hon säger också att det behövs ett större perspektiv utifrån elevernas förmågor och är bekymrad över ”hetsen med tolv betyg”.

– Det finns för många inbyggda misslyckanden i språkintröduktion, säger hon. Det är för stort fokus på nationella program. Eleverna ska inte behöva känna att de misslyckas hela tiden.

Britt-Marie Wallhult framhåller lärarnas kompetens på Sprint/sfi. Lärarna har en mer individuell ingång. De skräddarsyr utbildning, lägger in kurser från vuxenutbildningen, nationella program och andra kommuner. Hon säger att det är många elever som mår ganska dåligt, att det krävs tolerans och att skolan ser hela dem. Skolan behöver hjälpa ungdomarna att få en mer rimlig bild av sin situation och större acceptans.

– Sprint/sfi kan utvecklas ännu mer. Där ser vi att eleverna kommer till sin rätt. De gör ju ett jättebra jobb.

David Nilsson framhåller betydelsen av att ungdomarna förstår värdet av de kunskaper och erfarenheter de har med sig.

– De har yrkeserfarenhet och kan ta vara på sig själva. De har ett driv.

Mirjam Rissanen Hjorth upplever att gymnasieskolans sätt att lägga kurser är ett problem för de nyanlända eleverna. Istället för åtta kurser parallellt vore det enklare med färre kurser som kunde avslutas så att eleverna på Sprint/sfi kan läsa svenska parallellt. Behörighetsreglerna är också ett problem för eleverna.

– Flexibilitet och att man ser möjligheter hos eleverna och samverkan på alla fronter. Vi är så inkörda på våra skolsystem. Det är så mycket vattentäta skott.

Nya strategier för kort- utbildade

Örebro kommun har organiserat språkin introduktion i Spri-Bas och Spri-Fortsättning. På Karolinska skolan har eleverna tema-studier som bygger på ett nära samarbete mellan studiehand-ledarna och lärarna i svenska som andraspråk.

Perrongen är sedan 2009 Örebro kommuns gemensamma mottagningsenhet för nyanlända barn och ungdomar i åldern 0–19 år. På Perrongen får elever och vårdnadshavare eller god man information om det svenska utbildnings-systemet. Här påbörjas också den första delen i kartläggningsarbetet med fo-kus på skolbakgrund, förutsättningar och behov.

Första kartläggningen

På Perrongen arbetar Martha Liw som samordnare för gymnasieskolan. Hon kartlägger skolbakgrunden hos nyanlända ungdomar i gymnasieåldern. Tidi-gare har hon arbetat som studie- och yrkesvägledare.

I kartläggningssamtalet deltar förutom eleven även vårdnadshavare eller personal från HVB-hem, familjehem och helst även gode män. Frå-gorna handlar bland annat om antal skolår, klasstorlek, undervisningssätt, ämnen eleven har läst, undervisningsspråk, framtidsplaner, intressen och arbetslivserfarenheter samt föräldrarnas skolbakgrund. Eleven får också skriva om de första tankarna hen hade vid ankomsten till Sverige. Martha Liw understryker betydelsen av att lyfta fram kunskaper och erfarenheter som eleven har med sig.

Elever mellan 16 och 19 år placeras i gymnasieskolans språkintrouktion som är organiserad i två nivåer, Spri-Bas och Spri-Fortsättning. Spri-Bas vänder sig till elever som har en språknivå i svenska under A2.2 enligt Gemensam Europeisk Referensram för Språk (GERS).

Spri-Bas

Var sjätte vecka börjar 10–12 elever på Spri-Bas på Karolinska skolan. Dessförinnan har skolan fått del av kartläggningen och fotografier på alla nya elever. Åsa Lindquist, programledare och gymnasielärare på Spri-Bas, berättar att den kartläggning som görs på Perrongen är noggrann och användbar för lärarna på skolan.

Spri-Bas inleds med att alla elever går en introduktionsperiod i fem veckor då de får lära sig bassvenska, göra matematik- och engelskadiagnoser. Den tredje–fjärde veckan har lärarna ett möte med vårdnadshavare, boendepersoner och gode män. Syftet är att ge en bild av hur skolan fungerar, säger Åsa Lindquist.

Spri-Bas är organiserat i sex svenskgrupper utifrån bland annat skolbakgrund. Efter hand är det många som byter grupper när de har gjort framsteg i lärandet. I matematikundervisningen delas eleverna också upp i sex grupper efter att ha testats under introduktionstiden.

Förutom svenska som andraspråk får eleverna undervisning i engelska (om de har läst det tidigare), matematik och idrott samt temastudier i nära samarbete med studiehandledarna.

Samarbete med studiehandledarna

Eleverna på Spri-Bas får undervisning i samhällsorienterande teman fyra timmar i veckan. Temana belyser ämnen som värdegrund, yrken och studier, föreningsliv, kropp och hälsa, natur och miljö, vardagsekonomi samt kultur och identitet. Temaundervisningen genomförs inom ramen för svenska som andraspråk, men finns också med i studiehandledningen. Eleverna diskuterar och gör jämförelser mellan Sverige och hemlandet på sitt modersmål. De får begrepp och uttryck förklarade på sitt modersmål, något som underlättar genomgången av samma ämne på lektionerna i svenska som andraspråk.

Förutom studiehandledning används tolkning relativt ofta, framförallt under introduktionsveckorna. Tolkning nyttjas också vid studiebesök och när gäster besöker Spri-Bas under tematiden.

Bland eleverna på Spri-Bas talas för närvarande 10–11 modersmål. Åsa Lindquist understryker vikten av samarbetet mellan lärarna och studiehandledarna på språkintrouktion. Skolan har tillgång till studiehandledare i nästan alla språk, men hon upplever att kompetensen skiftar. Hon tycker att kvaliteten i studiehandledningen behöver förbättras.

– Det räcker inte att någon kan modersmålet. Grunden är att man kan svenska så att man kan samarbeta med ämneslärarna. Studiehandledarna behöver kunna mer svenska. Det ställs helt olika krav på modersmålsundervisning och studiehandledning.

I de fyra största språken – somaliska, dari, tigrinja och arabiska – koncentreras studiehandledningen till två timmar en förmiddag varje vecka. De mindre språken har en timme. Direkt efter studiehandledningen sker pedagogisk uppföljning i grupp tillsammans med lärarna i svenska som andraspråk. Då diskuteras bland annat hur temastudierna fortlöper.

För närvarande har Spri-Bas tillgång till två elevstödjare med andra modersmål. Det är unga personer, en från Eritrea och en från Somalia, som är ett stöd för eleverna på raster och kan ge dem svar på frågor som berör en nyanländs första tid i Sverige. De blir en länk mellan lärarna och eleverna och är viktiga förebilder. Elevstödjarna finns också till viss del med som assistenter på lektionerna.

Elever med kort skolbakgrund

Åsa Lindquist beskriver att det har utkristalliserats en grupp med kort utbildningsbakgrund som blir kvar länge på Spri-Bas och en annan grupp med längre utbildning samt snabb progression. Den ”snabba” gruppen stannar på Spri-Bas i 2–3 månader och flyttar sedan över till en skola som har Spri-Fortsättning.

– Det har blivit mer märkbart att många inte kommer vidare.

Hon berättar att alltför av eleverna på Spri-Bas bara har 2–3 års skolgång bakom sig. Även om de elever som är 17 år och har kort skolbakgrund presterar bra i skolan har de tidsfaktorn emot sig, att hinna bli behöriga till ett nationellt program i gymnasieskolan före 20 års ålder.

– Den här kantringen har smugit sig på mer och mer, att elever blir kvar i 1–1,5 år. Det handlar inte om att lärare och elever gör ett dåligt jobb, men vi vet ju att eleverna inte kommer hinna bli behöriga.

Progressionen i den grupp som har kort utbildningsbakgrund är oftast långsam, säger Åsa Lindquist. Det krävs andra och mer flexibla lösningar för att möta deras behov och förutsättningar.

– Det måste finnas fler alternativ. Det är inte möjligt att ta sig in på ungdomsgymnasiet. Tiden är för kort enligt vårt regelverk.

Martha Liw säger att det finns relativt många elever med arbetslivserfarenhet som exempelvis har målat, kaklat och mekat med bilar – kunskaper som skulle kunna tillvaratas. Yrkesintroduktion förefaller i nuläget inte vara något bra alternativ. Åsa Lindquist bedömer att yrkesintroduktion inte fungerar för nyanlända elever som lämnar språkintrödn. Hon tycker att språknivån i undervisningen är för hög. På yrkesintroduktion i Örebro kommun fordras

B 2.1 enligt GERS, en nivå som ungdomarna på språkintröduktion med praktiska yrken som mål sällan uppnår.

När det gäller yrkesintröduktion konstaterar Martha Liw att lärarna behöver högre kompetens att undervisa språk- och kunskapsutvecklande. Det händer att lärarna säger att de inte kan ta emot de nyanlända eleverna eftersom de inte vet hur de ska undervisa dem.

Elever med snabb progression

När eleverna har uppnått språknivå A2:2 börjar de på Spri-Fortsättning. Åsa Lindquist säger att lärarna arbetar mycket med övergången mellan Spri-Bas och Spri-Fortsättning och gör en överlämning både muntligt och skriftligt för att eleverna ska placeras i rätt grupp med hänsyn till deras förkunskaper.

Lärarna på Spri-Bas och Spri-Fortsättning diskuterar möjligheterna att snabba på övergången och att redan från start erbjuda eleverna ämnesundervisning inom Spri-Fortsättning. Åsa Lindquist understryker vikten av att eleverna, även de med snabb progression och god skolbakgrund, får del av den tematiska samhällsinformation som ges på Spri-Bas. Hon betonar att de behöver mycket information om samhället, få diskutera, göra jämförelser och lyfta fram värderingar. Efter Spri-Fortsättning börjar de flesta eleverna på nationella program i gymnasieskolan, alternativt komvux eller yrkesvux.

Studie- och yrkesvägledning på språkintröduktion

Åsa Lindquist framhåller betydelsen av studie- och yrkesvägledning för nyanlända elever i gymnasieåldern. Hon nämner att Spri-Bas får en studie- och yrkesvägledare på 100 procent från april 2015, något som hon tror kommer att få stor betydelse

Martha Liw har mött en del osäkerhet bland studie- och yrkesvägledare i yrkesrollen på språkintröduktion. Ofta är de vägledare för flera stora nationella program parallellt med språkintröduktion. Studie- och yrkesvägledarens roll på språkintröduktion handlar, enligt henne, dels om att förklara systemet dels om att få eleverna att känna sig trygga, formulera vad de vill, vad de är bra på och vad de tycker om. Hon säger att eleverna ofta inte vet vad de har rätt till och vad studie- och yrkesvägledning syftar till. De kan vara ovana vid att ha egna åsikter och inflytande.

Många elever är vana att fatta grupporienterade beslut. Det innebär bland annat att familjens önskemål om att de ska utbilda sig till läkare eller tandläkare är viktiga. Det grupporienterade synsättet är något som vägledare måste förhålla sig till. Martha Liw säger att eleverna självklart ska hålla fast vid drömmar, men att studie- och yrkesvägledaren måste visa på alternativa vägar. Hon framhåller att eleven behöver en långsiktig planering redan från kartläggningen, en plan som ständigt revideras.

– Man måste beskriva precis som det är. Så här ser ”resan” ut och så här lång tid tar den. Men det finns andra vägar än den.

Åsa Lindquist betonar att det är viktigt att arbeta med realistiska planer så att eleverna blir medvetna om att det kommer att ta tid att nå dit de önskar när det gäller utbildning och arbete. Det behövs tidiga utvecklingssamtal och beskrivningar av hur vägen mot målet kan komma att se ut.

Ett tecken på att engagerat vuxenstöd gör skillnad är, enligt Martha Liw, att ensamkommande ungdomar förefaller klara sig bättre. De får hjälp av personal på Örebro kommuns HVB-hem med att hitta och söka utbildningar samt att ta körkort, något som bidrar positivt till deras möjligheter att få arbete.

Hjälpreda och digital handbok

Våren 2014 gick Martha Liw kursen Vägledning och samtal i ett fleretniskt och pluralistiskt samhälle vid Stockholms universitet. Resultatet blev att hon och kurskamraten Birgitta Kling formulerade *Liten hjälpreda för studie- och yrkesvägledning*, som kan användas vid samtal med elever. Martha Liw har presenterat hjälpredan för alla studie- och yrkesvägledare i Örebro kommun.

Hjälpredan innehåller åtta konkreta moment och mål med varje aktivitet. Momenten är: kartläggning, första samtalet med studie- och yrkesvägledare, information om skolsystemet, vuxeninformation, grupp vägledning, utvecklingssamtal, individuellt vägledningssamtal samt undervisning om yrke och arbetsliv.

Martha Liw konstaterar att det är tidskrävande att sätta sig in i alla regelverk och möjligheter och att varje studie- och yrkesvägledare ständigt ”uppfinner hjulet” idag. Därför arbetar hon med att ta fram en digital handbok som ska uppdateras regelbundet. Handboken kommer att bestå av tre delar: utbildningsvägar, hur betyg kan bedömas och en faktabok. Den innehåller nationella och lokala regler som rör nyanlända elevers skolgång.

Viktiga kompetenser på skolan

Åsa Lindquist framhåller betydelsen av lärarnas kompetens på språkintröduktion. Hon anser att det behövs lärare i svenska som andraspråk med kunskaper i genrepedagogik och bedömning. Lärarna behöver utveckla sin förmåga att beskriva de framsteg som eleverna gör språkligt och förmedla detta till eleverna.

– Det behövs pedagoger som jobbar mycket och medvetet med genrer och språkutvecklande. De behöver ta till vara det eleverna har med sig. En del har nästan hela gymnasiebetyg.

Åsa Lindquist betonar att en specialpedagog behöver involveras i ett tidigt skede för att ta reda på om eleverna har några särskilda behov av stöd i sitt lärande. Hon säger att antalet utredningar ökar och i en grupp på 80–90 elever pågår fem specialpedagogiska utredningar. Samtidigt har skolan blivit bättre på att diagnostisera dyslexi hos eleverna i samarbete med modersmålslärarna, säger Åsa Lindquist. Hon nämner att Inläsningstjänst har bra hjälpmedel för eleverna.

Hon lyfter också fram kuratorns betydelse för eleverna och deras skol-situation.

– En bra kurator är centralt. Många elever har traumatiska erfarenheter och en del har ännu inte fått uppehållstillstånd. Det är väldigt trasigt och tungt för många under lång tid.

Åsa Lindquist beskriver att skolan har utvecklat ett bra arbetssätt. Trots att Spri-Bas präglas av en stor föränderlighet eftersom det är en hög omsättning på eleverna tycker hon skolan har en fungerande organisation för samarbetet kring eleverna.

Utvecklingsarbete på gång

Åsa Lindquist understryker att eleverna har olika skolbakgrund och att det måste finnas andra lösningar än de traditionella för eleverna. Hon betonar att skolan tidigt behöver göra en plan för eleven som hela tiden stäms av med elev, mentor och andra yrkesgrupper på skolan.

Örebro kommun kommer att skapa något som ska kallas Sfi/ung. Det handlar om att utforma fler lösningar för elever med kort skolbakgrund, så att de inte ska behöva stanna på Spri-Bas i årtal. Ungdomar och unga vuxna kommer att få undervisning i svenska som andraspråk men ha siktet inställt mot arbetslivet. Skolan gör en planering för varje elev och skapar individuella lösningar. De kan omfatta praktikplatser, komvux, folkhögskola eller platser på yrkesutbildning.

Utvecklingsarbetet kan underlättas av att Gymnasieförvaltningen ska slås ihop med Vuxenutbildnings- och arbetsmarknadsförvaltningen, tror Martha Liw. Hon framhåller vikten av en flexibel organisation eftersom skolan hela tiden tar emot elever och ska möta elevers olika utbildningsbakgrund.

– Det är viktigt med positivt bemötande, att någon är nyfiken på vad du kan. Många kan mycket, men de har inte begreppen på svenska.

அ.....! தேன் ந
முனைக்கு மிகவும் ர
வேறொரு முனின் செ
குடித்து முனை ம
துன்புறுத்

KAPITEL 10

Fjärrundervisning driver på utveckling

Språkskolan i Uppsala kommun säljer fjärrundervisning till andra kommuner. Det gör att elever får tillgång till modersmålsundervisning och studiehandledning även om kommunen inte lyckas rekrytera modersmåls lärare/studiehandledare.

Marianna Aivazova är chef på Språkskolan i Uppsala kommun, som bedriver modersmålsundervisning och studiehandledning i 51 språk. Förutom att bedriva traditionell undervisning vid kommunala och fristående skolor i kommunen säljer Språkskolan fjärrundervisning till andra kommuner i 25–26 språk. De största språken i fjärrundervisningen är för närvarande thailändska, tigrinja, somaliska och dari. Språkskolan marknadsför inte aktivt sin verksamhet, men informationen om fjärrundervisningen sprids mellan kommuner.

Fjärrundervisning för elever i grund- och gymnasieskolan är en lösning för kommuner som inte lyckas rekrytera lärare i de språk som behövs. Från Språkskolan är det i nuläget nio kommuner som köper modersmålsundervisning och fyra som köper studiehandledning. Ett par kommuner köper nästan all sin modersmålsundervisning från Språkskolan och ett par i några språk. De övriga köper bara undervisning i ett enda språk.

Teknikens möjligheter

Den första kommun som Språkskolan inledde ett samarbete med var Ljusdals kommun. Det var 2004/05 som Ljusdals kommun kontaktade Uppsala

kommun och ett projekt inleddes i samarbete med Myndigheten för skol-utveckling.

Efter ett tag började Språkskolan arbeta med Adobe Connect, ett e-mötesprogram som gör det möjligt att tala med personer och se dem i realtid. Det innehåller flera olika funktioner som till exempel att dela dokument och spela in mötet. För att delta räcker det oftast med en dator med Internetuppkoppling, ett headset och en webbkamera. Adobe Connect har Språkskolan använt i minst 5–6 år.

Marianna Aivazova framhåller att Adobe Connect fungerar bra i fjärrundervisningen. Läraren/studiehandledaren kan se och höra flera elever på samma gång. Ibland sitter eleverna på olika platser, i olika skolor och kommuner. Men det är svårt med fler än 5–6 elever parallellt eftersom de måste kunna se whiteboarden också.

Samarbete med Uppsala universitet

Med anledning av fjärrundervisningen såg Språkskolan ett behov av att utveckla modersmålsundervisningen till både form och innehåll.

– Vi tog kontakt med Uppsala universitet och startade ett projekt för tre år sedan, som mynnade ut i den så kallade Uppsalamodellen. Vi utvecklade en kurs på 7,5 poäng som heter Att undervisa i modersmål i klassrummet och på distans.

Marianna Aivazova berättar att det är en populär universitetskurs som handlar om hur modersmålsundervisningen kan planeras och genomföras. Språkskolans alla lärare fick ta del av kursen. Några andra kommuner har köpt utbildningspaketet med kursen av Uppsala universitet.

Studiehandledning kräver samarbete

Marianna Aivazova berättar att Språkskolan nu har påbörjat ett annat projekt om studiehandledning tillsammans med Uppsala universitet. Det är första året nu och förhoppningsvis leder det till en modell.

Hon framhåller att studiehandledningen kräver ett tätt samarbete mellan studiehandledaren och ämnesläraren. De har kontakt via telefon, e-post och genom videokonferens. Ämneslärarens ansvar är viktigt för att det ska fungera. Läraren kan skanna in material som studiehandledaren får del av. Ibland behöver material också skickas per post.

Flera fördelar och högre kvalitet

Marianna Aivazova ser flera fördelar med fjärrundervisning i modersmål. Hon framhåller att lärarens sätt att undervisa påverkas positivt, att lektionerna blir intensiva och kan ge mer än klassrumsundervisning.

– Fjärrundervisningen driver på inre utveckling. Vi har lärt så mycket av den här processen. Vi använder mycket mer IT. Det har drivit på hela utvecklingen med stor fart.

Hon berättar att fjärrundervisningen har fler möjligheter än traditionell undervisning. Tekniken gör att lektionerna kan spelas in så att elever som till exempel är sjuka kan se lektionerna i efterhand. Samtidigt konstaterar Marianna Aivazova att eleverna generellt har låg frånvaro från lektionerna som genomförs via fjärrundervisning.

Hon framhåller en ökad likvärdighet, att elever i små kommuner genom fjärrundervisningen får tillgång till modersmålsundervisning och studiehandledning i likhet med elever i andra kommuner. Det finns också sociala vinster.

– Eleverna får kompisar i andra kommuner och skolor. För modersmåslärarna innebär fjärrundervisningen dessutom att de får tillgång till en bättre undervisningsmiljö än annars.

Välutbildade lärare

Marianna Aivazova berättar att det är en hög utbildningsnivå bland lärarna. De flesta har akademisk utbildning. Många av lärarna är behöriga och relativt många har lärarlegitimation. Några av lärarna har även disputerat. Språkskolan satsar på kompetensutveckling för lärarna i bland annat bedömning. Skolan har också tre förstelärare. De undervisar i finska (minoritetsspråk), ryska och sydkurdiska.

Utveckling och utvärdering

De största utmaningarna för närvarande handlar om att utveckla den digitala dimensionen i undervisningen, att använda fler digitala funktioner, variera metoder och skapa kollegialt lärande. Marianna Aivazova säger att Språkskolan vill utveckla kvaliteten i undervisningen, men kanske inte växa för mycket i omfattning. De delar gärna med sig av sina erfarenheter till andra kommuner som rekryterar modersmåslärare.

Ett sätt att utvärdera fjärrundervisningens kvalitet är Språkskolans löpande dialog med skolorna och att kommunerna i slutet av året skickar in sina synpunkter på fjärrundervisningen. Denna information används för att utveckla undervisningen.

Enligt gällande skollag (2010:800) får kommuner varken köpa eller sälja fjärrundervisning till varandra inom grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

Fjärrundervisning – för elevernas bästa

Kramfors kommun köper fjärrundervisning i modersmål och studiehandledning. Det är betydelsefullt för gymnasieeleverna på Ådalsskolan.

Bakgrund till fjärrundervisning

Kramfors kommun köper fjärrundervisning i modersmål och studiehandledning, både i grund- och gymnasieskolan. Fjärrundervisning köps när kommunen inte kan rekrytera behöriga modersmåls lärare och studiehandledare i de språk som behövs. I nuläget finns det lärare anställda i kommunen som ansvarar för studiehandledning i dari, persiska och arabiska.

Mikael Wiklund är rektor för introduktionsprogrammen och ansvarig för modersmålsundervisning och studiehandledning på Ådalsskolan i Kramfors. Han konstaterar att fjärrundervisningen har öppnat nya möjligheter.

– När jag började som rektor hade gymnasieskolan ingen modersmålsundervisning och studiehandledning.

Kramfors kommun började köpa fjärrundervisning av Språkskolan i Uppsala kommun i mitten av 2011. Som helhet köper kommunen fjärrundervisning i modersmål respektive studiehandledning i ungefär 20 språk av Språkskolan i Uppsala kommun. Gymnasieskolan köper i nuläget fjärrundervisning i 11 språk.

– Vi erbjuder eleverna från årskurs 4 fjärrundervisning i modersmål och studiehandledning. Anledningen är att det blir mer skolmässigt och mindre kringarbete. Vi kan utöka åldersspannet längre fram.

Studiehandledning

Mikael Wiklund bedömer att eleverna får den hjälp de ska ha genom studiehandledningen, som genomförs i grupp med till exempel tre elever. Men han konstaterar också att det så klart alltid är bättre att träffas personligen när det gäller studiehandledning. Mikael Wiklund har märkt att det är färre elever som har studiehandledning när de lämnar grundskolan och börjar på ett nationellt program i gymnasieskolan. Det kan bero på att de har hunnit få en god språklig grund.

Modersmålsundervisning

Mikael Wiklund är mycket positiv till modersmålsundervisning genom fjärrundervisning och kan egentligen inte se några nackdelar.

– Modersmål som fjärrundervisning är klockren. Det funkar som vilken undervisning som helst, både undervisningen och betygsättningen. Ju fler år vi har haft det desto bättre har det fungerat.

Elevenkäter

Ådalsskolan gör elevenkäter efter varje termin. Då frågar skolan hur kontakten med läraren och hur tekniken fungerar samt vad fjärrundervisningen har för betydelse för övriga ämnen. Det är en enkät för studiehandledning respektive modersmålsundervisning. Mikael Wiklund berättar att enkäterna tydligt visar att de allra flesta elever tycker att fjärrundervisningen fungerar bra.

Många fördelar

Mikael Wiklund anser att fjärrundervisningen i kombination med undervisningen i svenska som andraspråk är viktig för de nyanlända eleverna. Han framhåller att fjärrundervisningen ökar likvärdigheten i utbildningen. De som är födda i Sverige har ett försprång genom att de kan undervisningsspråket och snabbare kan få bättre betyg. Möjligheten till studiehandledning för nyanlända kan till viss del överbrygga denna klyfta. Det gör att de nyanlända eleverna kan sikta högre när det gäller de uppsatta målen.

Mikael Wiklund tycker att det finns en bred bas av språk att välja bland och är positiv till att Språkskolan i Uppsala kommun samarbetar med Uppsala universitet.

- Utan fjärrundervisningen hade vi inte kunnat erbjuda modersmålsundervisning och studiehandledning i så många språk.

Dessutom får de som läser modersmål i grundskolan ytterligare ett ämne som de får betyg i och det är en fördel för eleverna när de ska konkurrera om platser då de söker till gymnasieskolan. Det är bra eftersom de kan ha vissa nackdelar i sin förståelse i andra ämnen.

Få nackdelar

Mikael Wiklund ser inte så många nackdelar med fjärrundervisningen, annat än om tekniken trasslar. I studiehandledningen är det sällan en-till-en-undervisning och det kan vara en nackdel.

Han säger att skolan har en bra relation med Språkskolan i Uppsala kommun och kan ta upp de tankar och funderingar som finns angående fjärrundervisningen.

Omedelbara effekter

Skolan ser omedelbart positiva effekter av fjärrundervisningen bland de nyanlända eleverna. Mikael Wiklund konstaterar att eleverna kan ta upp det de inte förstår på lektionerna i kontakten med studiehandledaren. Det är en trygghet för eleven att få det förklarat.

- Det vi märker direkt - att eleverna får prata sitt modersmål ger trygghet när de kommer in i verksamheten. Det är slussen in i det svenska skolsystemet. Vi har inga siffror på det men vi ser att det ger en skjuts. Elevernas fart genom språkintröduktion ökar.

Han säger att fjärrundervisningen underlättar de nyanlända elevernas skolgång påtagligt.

- Eleverna lyckas snabbare tas sig igenom språkintröduktion och börja på ett nationellt program i gymnasieskolan.

Stod upp för eleverna

I sitt beslut efter tillsyn i Kramfors kommun (2014-06-19) skrev Skolinspektionen att modersmålsundervisning och studiehandledning ska bedrivas av lärare och personal som är anställd i kommunen. Undervisning genom informations- och kommunikationsteknik skulle bara få utgöra ett komplement till den ordinarie undervisningen.

Trots kritiken från Skolinspektionen valde Kramfors kommun att fortsätta köpa fjärrundervisning i modersmål och studiehandledning:

– Förvaltningen och politikerna var eniga. Vi valde att vara offensiva. Jag pratade med nämndens ordförande. Vi var rörande överens. Kan vi ge eleverna detta mervärde ska vi göra det. Vi ska stå upp för elevens bästa. Skollagen och läroplanen är tydlig när det gäller modersmål.

Mikael Wiklund anser att fjärrundervisning behöver regleras och inte släppas helt fritt, men är tydlig med att skollagens krav innebär att det måste finnas möjligheter till fjärrundervisning på entreprenad. Han tycker att skollagen saknar ett glesbygdsperspektiv och han hoppas på en lagändring:

– När kommuner är små måste de kunna upphandla från kommun eller annan anordnare.

Enligt gällande skollag (2010:800) får kommuner varken köpa eller sälja fjärrundervisning till varandra inom grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

Skolgång för nyanlända elever

Exempel och inspiration från kommuner

De senaste åren har antalet nyanlända elever ökat i den svenska skolan. Nästan alla kommuner har tagit emot fler nyanlända elever än tidigare.

Det här inspirationsmaterialet består av intervjuer med personer i kommuner, såväl på förvaltningsnivå som på skolnivå. Här finns exempel på hur några kommuner har valt att organisera mottagandet av nyanlända elever och hur de arbetar för att ge dem så goda förutsättningar som möjligt för lärande och skolgång.

Det handlar om mottagningsverksamheten, kartläggning och hur eleverna väljer eller fördelas mellan skolor samt övergången från förberedelseklass till ordinarie klass. Studiehundledning, undervisning i svenska som andraspråk och lärarnas kompetens att arbeta språk- och kunskapsutvecklande lyfts fram.

Det finns exempel på arbete med att skapa individuella lösningar för sent anlända elever i gymnasieåldern. Betydelsen av studie- och yrkesvägledning och stödet från förvaltningsnivå till skolorna berörs. Ett par intervjuer handlar om fjärrundervisning i studiehundledning och modersmål.

Det är tydligt att kommunernas mottagande, organisation och arbetssätt är i ständig utveckling.

